

No 18
1935
30 s.

Haitse Hodu

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja: kol.-ltm. A. Balder, telefon 451-94.

Tegev toimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis kv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: à üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti äärel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 18

1935

SISUKORD:

E.P.a.: Maitsekas kodu on kultuuri tunnus.

— „Vanemuine“ 70-aastane.

— Peeter Grünfeldt 70-aastane.

E. Metstak: Harjutamine teeb tugevaks.

P.: Soome vaateid sõjaväe täpsuspüssi kasutamiseks sõjaväe püssina.

P. Grünfeldt: Mälestusi noorusmailt.

O. K. ja H. T.: Purilennuasjandusest meil ja mujal.

A. H.: Öine lahing. Katkend mälestusist.

A/S. FRANZ KRULL

MASINAEHITUSVABRIK, TALLINN

ASUTATUD 1865. A.

Müügiesakond ja laod:

TARTUS, Raekoja 13

Valmistab võistlemata headuses:

masinaid, sisseseadeid, aurukatilaid, iga seltsi põllutööriistu, keskkütte malmist radiaatoreid ja kallaid. Malmi- ja vasevalu, parandused ja sveisimine

Tööde eest täieline vastutus

Nõudke eelarveid
ja prospekte

Möödukad hinnad

Ar 935 P
Kaitse

EESTI
AR RAHVUS-
KAAMATUKOGU

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 18

Tallinnas, esmaspäeval, 30. septembril 1935

XI aastakäik

MAITSEKAS KODU ON KULTUURI TUNNUS

Kõigil aegadel on inimeste poolt püstitatud hooned evinud teatava ilme. Neis peegeldub rahva karakter, ilutunne, otsingud ja saavutused. Mitte asjatult ei nimetata arhitektuuri „hüübinud muusikaks“, sest ehituskunstis väljendub rahva hing kõigis ta avaldusis. Jälgides ehituskunsti arengut, näeme, et iga ajastu ja iga rahvas on ehitusvormidega vajutanud oma pitseri ehituskunsti ajalukku. Ajaloolistest või suurtest stiilidest tunneme rahvuslikku klassitsismi, monumentaalset barokki, ülestungivat ja kõrgusiharavat gooti stiili, arabesksket rokokood, vanu vorme elustavat ampiiri ning neo-klassitsismi jne. Kõik need ehitusvormid on tähistatud teatud ajajärku, olles tihedasti seotud rahvaste mentaliteediga. Hooned on kroonika, millest loeme sama hästi kui raamatuist moodunud põlvede saatusi. Kui meie paneme tähele Euroopa vanade linnade ehituste arengut, siis näeme, et linnad muudavad oma välist ilmet ühes ajastuga, seepärast pole ime, et paljud suurlinnad on muutunud aastate jooksul tundmatuseni. Võtame näiteks Euroopa tsentrumi — Pariisi. Viieteistkümnendal sajandil domineeris seal juba romaani ja gooti stiil. Endisest, nõnda nimetatud kelti stiilist polnud jälgegi. Ent 50 aastat hiljem lõpetas renessanss gooti stiili leviku, et järgmisel sajandil anda ruumi barokk-stiilile. Paljud ehitused, mis on püstitatud mitme põlve jooksul, kannavad ka vastavalt segailmet. Neis ei leidu puhaast stiili, vaid nad iseloomustavad stiilide segu, sest iga ajajärgu meister on jätnud hoonesse oma aja vaimu pitseri, olgugi kooskõlastatud endisega. Ehituskunsti ajalugu mõistab nii mõnedki stiilid, ümberehitused ja parandused hukka, sest nad on kahjuks endisile, palju paremaile. Stiil, kui ajavaimust ja õige sageli tühisest ja ruttu möödaminevast ajavaimust kantud mood, võib kalduda otstarbetusse ja absurdusse nagu iga teinegi mood. Ajavaimu biedermeierlikkus pole jätnud kunagi püsivaid jälgi kunstisse — samuti ka arhitektuuri.

Peab tähendama, et vana- ja keskaja hooned olid üldse ilmekamad praegustest. Nad iseloomustasid oma ajastu palet rohkem kui enne või pärast seda püstitatud hooned. Vanas Greekas ja Roomas loodi ehituskunsti, mis on püsinud paljudes arhitektuuri kaunistamise meetodides tänapäevani. Ristiusk peenendas Apollo hinge. Sellest on pärit ka romaani ja

gooti stiilid. Tolleaja suurhooned ei taotele mitte ükski praktilisi sihte, vaid nad on oma aja vaimu ja maailmavaate avaldused. Moodne ajajärk on jätnud suuremas enamuses sellased sihid silmapaari vahele ning väljunud puhtpraktilisist kaalutlusist. Prantslane Corbusier nimetab nüüdisaegset maja masinaks, milles elatakse, sest kõik otstarbetud ilustused on kadunud. Modern-stiilis me ei leia ornamente, pilastreid, sambaid ega muid väliseid ilustusi, vaid seda iseloomustab võimalikult suur lihtsus välisarhitektuuris. Dekoreerimist ei tunnista üldse. Küll aga asümmeetriat, mis on jällegi tingitud odavaist praktilisist sihtidest. Seepärast pole imestada rakenduskunsti mässulise loosungi üle. „Kõik, mis on olemas, on halb ning reformitagu üle kogu maailma.“ Mõned tahavad kinditada, et modernstiil sisaldab neid elemente, millest koosneb meie aja inimeste huvide valdkond, olles nende huvide kajaks ning moodsate inimeste vaimuavalduste tulipunktiks. Prof. J. Frank ütleb selle kohta: „Meie moodne arhitektuur on palju pateetilisem kui ükski endine arhitektuur. Varemini olid paatose tunnuseks sambad ja võimu sümboliks võlvid. Meie paatos on ürgpaatos, mille juure tahavad jälle paljud tulla, mille kõrval klassikalise kunsti vormid tunduvad ainult ajalisel tingitud olevat. Meie piiramatu individualism ei salli mingit võõra isiksuse väljendust.“ Arhitektuuri kui kunstiprobleemi iseloomu levikulaad oleneb ikka suures määras miljööst, vaimsest tasemest ja ühiskondlikust korrast — lühidalt, kogu reaalsest maailmast ja elutundest, milles elab ja tegutseb teatav rahvas ja temast võrsunud loovad kunstnikud. Ja just sellest seisukohast väljudes, vaidlevad vastu prof. J. Frank'i väidetele paljud kuulsad kunstnikud ja arhitektid. Kõigepealt, praegust ajastut iseloomustab rohkem kollektivism kui individualism. Individualism kui liberaal-kapitalistliku aja sünnitus ei sünni kokku nüüdisaja töökspidamisega, kus on tõstetud esiplaanile rahvus kui tervik. Terve maakera on unustanud inimese kui omaette terviku ja tegeleb ainult rahvusega. Sellest on ka tingitud muud kollektivismi nähtused rahvusriigis. Hoolimata ühiskonna sotsiaalsete maailmavaadete erinevusest on praegu kõikjal üks tung — elu mehhaniseerida ning ratsionaliseerida. Prof. J. Frank'i järgi väljendub meie aja ürgpaatos ja individualism asümmeetrias, kuid nii asümmeetria kui

ka lihtsus välisarhitektuuris on peamiselt tingitud ülaltoodud põhjustest. Maailmasõda on määratult elustanud tehnikat. Sadased meetreid pikk elavlinde-süsteem ja uued tootlemismasinad vajavad vaba astim-meetrist asetust. Siit on pärit ka praeguse aja pateetilise ürgpaatos, mida võime näha moodsas stiilis ehitatud hoonete juures. On kulunud paradoks, et mood tegevat rohkem kahju kui revolutsioon, sest ta lõhub väärtusliku ja asendab selle kõlbmatuga. Hooned, eriti esindushooned, jäävad püsima kauaks, seepärast peab olema nende püstitamisega ettevaatlik. Nad ei tohi kanda juhuslikku ilmet, sest neid näevad tulevased põlvned. Moodne või nõnda nimetatud „karbistiil“ võib ehk mõjuda imposantsena erakordselt suurte hiiglahoonete juures. Ent nii nagu mood kunagi, sisaldab ka „karbistiil“ nakatusbatsille. Seda püütakse aimata järele keskmiste ja isegi väiksemate hoonete juures. Nii kuuleme juba mõnitavaid sõnu Tallinna kunstihoone kohta. Paljud kunstnikud ise himustavad teda tögades nimetada „kunstikummutiks“. Ja lepitakse ainult „kummutiga“ seepärast, et sisemised ruumid on näituse korraldamiseks siiski sedavõrd head, et nad praegusi nõudeid täiesti rahuldavad. Kui juba nii ruttu on kuulda üldisi rahulolematuse sõnu kunstihoone kohta, siis võib karta, et hoone on püstitatud pävakajalisest eeldusist ja tulevased põlvned teda ei hinda kui kunstitemplit. Kui tahetakse anda püsivat sisu, siis antagu ka püsiv vorm, sest kumbki neist üksikult on ettekujutamatu. Ja tõepoolest on võimatu kujutella rahvusriiki, kes suudaks tulevastele põlvvedele pühendada rahvusriikliku idee kõige laiemas mõttes, ilma rahvusliku iseduseta, ilma eluvormikultuurita. Peame püstitama ülesehituse tähised, mis on iseseisva rahva vääriksed ning ta eeldusile, eluruumile ja asendile kohased. Nad peavad viitama selgesti ja haaravalt, kuhu tahame ja igatseme liikuda oma riikliku iseseisvuse ja organisatsiooni abil. Peame nägema ette tuleviku nõudeid ja perspektiive.

Suurem jagu meie linna elamuid on ehitatud majanduslikel teel, kus tooniandjaks on ainult peremees. Neis ehitustes on püütud tabada utilitaarseid sihte, pannes vähe või peaaegu mitte sugugi rõhku üldisele ilmekusele. Siin peaksid tulema appi omavalitsused, kelle piirkonnas ehitused püstitatakse. Seni on omavalitsuste mure olnud peamiselt tehniline järelevalve, jättes hoone fasaadiküsimuse ehitaja hooleks. Selle tõttu võime sageli näha muserdatud vorme, kus vanale majale on poogitud külge kõiksuguseid moodsaid juureehitusi. Sellised metamorfoosid ei tule aga kasuks linna edaspidisele arengule.

Ehituste järelevalve peaks ulatuma kaugemale ehitusplaani kinnitamisest ja tehnilisest järelevalvest. Oleks tarvis peatuda üüri- või tulundusmajade tüüpide juures, et need ei areneks mitte omapead, vaid et nende välisilme kooskõlastataks keskkohast. Seisame tohutu suure ülesande ees — individualiseerida oma eluruumi, et ta oleks orgaaniliselt seotud meie rahva hinge ja meeltega, sest inimene ei suutu oma eluruumi mitte ükski kohanduva, vaid ka tegutseva olendina; seepärast peab ümbrust vormima mitte ükski praktiliselt, vaid ka ideeliselt. Enesestki mõista ei taha meie kaugeltki kinnitada, nagu poleks iseseisvuse ajal kodu-

kaunistamise mõttes midagi ära tehtud. Kui me võtame kas või näiteks pealinna, siis võime mõnda, et 15 aasta jooksul Tallinn on muutunud paremaks, ilusamaks ja mugavamaks. Endisest Vene riigi provintsi-linnakesest on selle aja jooksul kujunenud välja iseseisva riigi pealinn, mille üle ei tarvitse meil tunda häbi. Ent see veel ei põhjusta, et me peaksime eneste vastu olema vähem nõudlikud. Ees seisab veel suurem töö, seepärast peame hoiduma väärsammudest, sest meie ei ole nii jõukad, et seda, mis täna ehitatakse, homme lõhkuda.

Maal pole olukord parem, vaid pigemini halvem. Võõraste valitsuste surve ajal kasvasid päevanõuded üle pea ja kasunõue oli peateguriks selles, et meil on palju näotuid ja plaanituid asulaid. Parempole lugu ka ümbrusega. See on sageli nii, kuidas armuime loodus on arvanud heaks talitada. Maa-alade kaunistamisele ja õilsamate puuliikide istutamisele pannakse koguni vähe rõhku. Seepärast on arusaadav, miks meil toonitatakse rahvastunde ja kodumaa-armastuse puudust ja hinnatakse välismaad ning otsitakse sealte eeskuju. Sealjuures ollakse täielises teadmatuses, et Eestis on ilusaid maastikke ning kohti ja kus loodus pole olnud helde, on võimalik oma kodu ümbrust kaunistada, kui selleks on vähegi tahtmist. Pole vale ütlus, et ümbrus kasvatab inimest. Just ilus kodukoht, armas loodusepilt ja kaunistatud maastik kasvatavad meis rahvastunnet ja kodumaa-armastust. Ühelegi rahvale ei jää võõraks esivanemate ja ta enda loodud kodukoht, kui see on sündinud armastuse ja vaevaga. Ent peame tunnistama, et maakodu-kultuur lonkab veel enam kui linna oma. Viimastel aegadel on hakatud siiski pöörma rohkem tähelepanu ka meie maakodude kaunistamisele. On ilmunud ajalehis kirjutusi, kus nõutakse rohkem rõhku panna asulate fassaadile. Tegelikule tööle on asunud „Eesti maakodu kaunistamise selts“. Ka siin peame tähendama, et tulevikuplaanid ei tehtaks liiga suured ega utopilised. Vastasel korral kujuneb seisukord samasuguseks kui mõni aasta tagasi põllumajanduse intensiiveerimisega, millest maamehel oli rohkem kahju kui kasu. Rahalised laenud ja kapitali investeerimine peaksid esialgu maakodu kaunistamise küsimusest jääma eemale. Piisaks selgitustöödest ja praktilisest näiteist, mida Eesti maakodu kaunistamise selts tänini on ka teinud. Värv, mille järele kisendavad peaaegu kõik meie talude hooned, on leida maa majadel õige vähe. See küsimus tuleks esimeses järjekorras lahendada. Sama tähtis on hoonete üldine välimus. Meil on küll ilmunud mõningaid sellesisulisi raamatuid, kuid nad on tunnistatud puudulikeks. Lõpuks ei nihku küsimus paigast raamatu väljaandmisega, vaid on tarvis teha kihutustööd ja minna isegi tegelike näidetenäideteni. Meil on põllumajanduslikel näitustel sageli demonstreeritud eesti vana tare, kuid moodsa asula püstitamisel kobab maamees pimesi ringi. Siin oleks suur töö ära teha põllumajanduslikel keskusil ja põllumeeste seltsidel. Ka kaitseliidu maa üksused peaksid lööma kaasa, sest kodumaa-armastus on esimene pant tema säilitamiseks tulevastele põlvvedele.

Lõpuks, mida omapärasema ümbruse me loome, seda rohkem natsionaliseerume oma eluruumi. EPa.

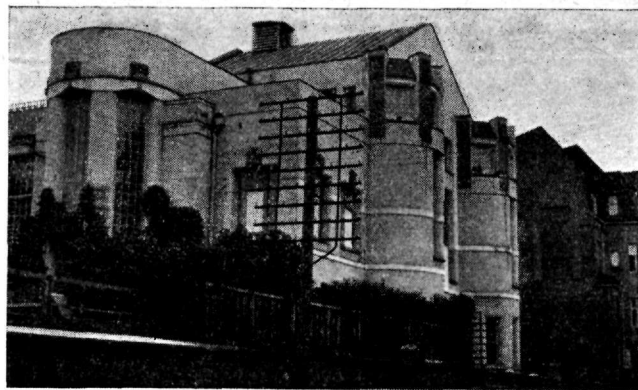
„VANEMUINE“ 70-AASTANE

Tartu pühitseb 4., 5. ja 6. oktoobril eesti vanima seltsi, „Vanemuise“, 70. aasta sünnipäeva. Ärkamisaja koidikul, aastal 1865, pandi alus seltsile, kes Eesti rahva kollektiiv-tegevuses on etendanud suurt osa. Ärkamisaja tunne poleks kahtlemata saanud teha nii kiireid edusamme ilma üldrahvuslike keskkohatadeta. Noorem generatsioon tunneb „Vanemuiset“ kui teatrit, ent ta tegevusala on olnud palju suurem ja laialdasem. Tõustes ellu kiriku tiiva all kui meeste lauluselts, arenes „Vanemuine“ ajajooksul keskkohaks, kust juhiti ärkamisaja liikumist. Isegi esimene poliitiline tuletusläng läks välja „Vanemuisest“. Siin pidas C. R. Jakobson oma kolm kuulsat isamaakõnet pimedusest, koidust ja valgusest.

Lauluselts „Vanemuine“ asutati jaanipäeval 1865. aastal J. V. Jannseni eestvõttel. Ametlikult kinnitati põhikirja küll hiljem — alles oktoobrikuus. Kui lugeda seda esialgselt põhikirja, siis selgub, et seltsi tegevusala oli õieti piiratud. Ta võis edendada ainult meeste-koori laulu, peamiselt vaimuliku sisuga. Iimalike laulude kohta on nagu muuseas nimetatud, et „Õpitakse aga sääluures ka muid koorilaulusi, mis iga mõistlik inimene häämelega võib kuulda ja laulda“. Naisterahvad ei tohtinud olla seltsi liikmeteks. Nende kohta üteldakse: „Kui midagi iseäranis suuremat laulmist kirikus ehk mujal peaks ette tulema, kus Vanemuine ka segakooriga laulda tahab, siis võivad lauljad ajuti ka naisterahvaid ja poisikesi soprano- ja altohääle tarvis eneste sekka võtta, kes aga sellepärast mitte jäädavad seltsi liikmed ei ole“. Liikmed jagunesid kahte liiki — lauljaiks ja kuulajaiks. Kuulajad võisid lauluõhtutel võtta kaasa ka omaseid, kuid mitte lapsi, sest need tegevat laulu ajal kisa, nagu põhikirjas otseselt on tähendatud. Viimane, 24. paragraaf, on koguni moraaltseva sisuga ja käib järgmiselt: „Lõppeks tuletakse veel iga seltsiliikmele meele, et ta nii kaua kui seltsi liikmeks jääb, mõistlikult ja ausasti ennast ülesse peab, et Eesti lauluseltsi liikmest õigusega kellelgi laitmist ei pea olema.“

Selle põhikirjaga tegutses selts 25 aastat. Põhikirja ei annud mingisuguseid võimalusi laiemaks tegevuseks, kuid hoolimata sellest oli „Vanemuise“ mõju tolleaegses Eesti arenguloos õieti suur. Juba see oli tähtis, et inimesed said käia avalikult koos, vahetada põletavaimate päevaküsimuste üle mõtteid ja võtta seisukohti. See andis äratust ja hoogu mitmesuguste teiste seltside asutamiseks. Siit väljusid ideed „Eesti Kirjameeste Seltsi“, põllumeeste seltside ning teiste laulu- ja muusikaseltside asutamiseks. Oli avalik saladus, et „Vanemuine“ ei etenda mitte üksi laulu, vaid ka eesti rahva ajalugu. Kõike seda teadsid ka kohalikud ametivõimud, kes andsid aeg-ajalt tunda, et „Vanemuise“ olemasolu pole sallitav. Talvel 1890. aastal tegi politseimeister Rast „Vanemuise“ tolleaegsele esimehele dr. Hermannile kibedaid etteheiteid, et seltsi-

Vanemuise
teatri
esikül

maja ees ja selle lähikonnas olevat politsei teades „rahutumad ja korratumad olekut“ hilistel õhtutel ette tulnud. Sel põhjusel keeldi ära näokattepidud. Keelu põhjuseks polnud muidugi mitte korrarikkumine, vaid majanduslik surve, millega taheti seltsi tasa-pisi surmata. Seltsi tegelased hakkasid otsima väljapääsu. Leiti kõige otstarbekohasem olevat põhikirja sedavõrd muuta, et see võimaldaks seltsile laiemalt tegutseda. Uus põhikirja seati kokku ning ühes sellega algasid käigud Põhikiri seaduse juurest Pilatuse juure. Kui lehitseda tolleaegseid juhatusse protokolle, siis näeme, millist kasutatut vaeva nähti Riia ja Peterburi sõitudega! Kui palju kordi tehti põhikirja ümber ja läkitati palvekirju võimudele. Kõigest sellest jandamisest paistab nii, et ametivõimud tahtsid seltsi tegelasi ära väsitada. Tagajärg oluiks muidugi seltsi hinguselemine. Kuid nelja aasta jooksul pigistati siiski võimudelt uus põhikirja välja. Ta seati kokku Tartu „Handwerker-Verein“ põhikirja järgi, muutus ainult 1. ja 2. paragraafi, milles üldjoontes on nähtud ette seltsi tegevuskava. Põhikirja saadeti siseministrile ühes kaaskirjaga, milles tähendati, et ta on seatud täpselt kokku hiljuti kinnitatud saksa seltsi põhikirja järgi, ning mis on lubatud saksa seltsile, peaks olema lubatud ka eesti seltsile. Nüüd ei olnud enam põiklemisvõimalusi ja pool aastat hiljem, 14. aug. 1894. a., andis kohalik politseivõim seltsile üle kinnitatud põhikirja. See oli suurpäev „Vanemuise“ arenguloos. Nelja ja poole aastase pingutuste järele sai selts ometi põhikirja, mille alusel ta võis rahvusliku kultuuri alal jõudumööda tegevust avaldada, olgugi venestussurve raudpihtide vahel. Kirjeldatud ajajärk oli „Vanemuise“ seltsi tegevusloos üks meeleheitlikemaist. Kuid ka seegi põhikirja oli võrdlemisi piiratud, eriti sissetulekute hankimisel tuli alati politseivõimudega maadelda. Ka ei lubanud uus põhikirja naisterahvaid võtta seltsi liikmeiks. Seepärast hakati varsti pinda sondeerima veelgi avaramate tegevusvõimaluste leidmiseks. See tuli alles 1905. aastal, kui võis saata välja „Vanemuise“ näitemüügi korjandusleht hüüdega „Üles! Töö — võidab! Mitte kaduda! Elada tahame meie! Mitte ainult hingitseda, vaid täit rahvuslikku elu elada!“ Nüüd ei vaadatud enam ametnike heatahtlikkust, vaid jätkus sellest, et põhikirja saadeti kubermangu valitsusse, kus ta Liivimaa seltside ja ühingute nimekirja registreeriti. See põhikirja oli palju avaram endistest. Siin olid loeteldud kõik tegevusalad, millega selts tahtis tegeleda. Ka naisterahvad pole unustatud, vaid 7 ütleb: „Seltsil on mõlemast soost liikmeid ja auliikmeid“. Selle põhikirjaga töötas selts kuni 2. sept. 1919. a., millal ta Tartu-

Võru rahukogus uuesti registreeriti peagu endisel kujul, ainult lihtsate formaalsete muutmistega.

Neist lühidatest ridadest selgub, milliste raskustega tuli seltsil võidelda, et püsida veepeal. Kuid välisele raskusele seltsisid veel sisemised raskused. Kõige suuremat muret tegi korteriküsimus. Esimesed koosolekud peeti muidugi seltsi asutaja Jannseni korteris. Ent seltsi kasvades jäid erakorterid varsti kitsaks. Oli tarvis kuulata üürikorter. See leiti Freitangi majas, Herne tän. nr. 15. Siin peeti 26. veebr. 1866. a. esimene, nõndanimetatud kuuõhtu, millest võttis osa 160 inimest. Juba samal aastal jäi see ruum kitsaks ning koliti Laia ja Jaani tänava nurgale Tyroni majja. Nelja aasta jooksul, 1865—1869, vahetas selts palju kortereid, kuni lõpuks jäi peatuma Jaama tän. Georg Rogeri majas, mille ta pärast ostuteel omandas. Jaama tänavasse kolimise ajajärgu kassaraamatust selgub, et selts võitles suure majandusliku kitsikusega. Maja osteti peagu täieliselt võlgu, seltsi liikmete rahaga ja vastutusel. Kuid „oma pesa on oma pesa. Seda pangu need seltsid tähele ja mõtelgu järele, kellel oma pesa veel ei ole“ — kirjutab sel puhul Jannsen „E. Postimehes“. Prof. J. Köpp, raamatus „Tartumaa“, ütleb: „Vanemuine“ pani maja omandamisega Jaama uulitsas aluse Eesti seltskonna kodule Tartus, isegi tervel maal. Selles majas peeti palju aastaid kõik suuremad ja tähtsamad kohalikud ja ülemaalsed koosolekud ära, kuna Eesti Kirjameeste Seltsi maja ostmise läbi 1882. a. teine tähtsam kooskäämise koht Tartus tekkis.“ 1903. aasta suvel hävitas tuli selle pesa. Selts sai peale 20.000 rubla kahju, kuid ei loobunud siiski uue kodu muretsemisest. Osteti Aia t. nr. 6 E. v. Middendorffilt plats, kuhu taheti püstitada uus ja nägus kultuurihoone. Asuti ehituskavandite ja plaanide suhtes mõttevahetusse ins. G. Hellatiga ning hiljem arhitekt Armas Lindgreniga Helsingis. Kui ehitustoiakonna asemik K. Koppel Helsingi sõitis, et Lindgreniga seltsimaja kavandite üksikasjalisi küsimusi läbi arutada, lausunud kunstnik: „On tarvis, et ma „Vanemuise“ plaanisid luues võiksin suhtuda Kaleviipoja meeleollu. Palun mulle oma rahvaeepos saata.“ Nii siis pidi tõusma uus hoone Kaleviipoja vaimus. Aastate jooksul on „Vanemuine“ muidugi kaotanud oma uuduse ja värskuse, kuid tol ajal oli ta ainuke omapärane ehitus Tartus ja tema mõju kaasaegsete peale oli õieti suur. Kitzberg kirjutab „Postimehes“ 12. aug. 1906. a.: „Majal on oma iseloom, plaanitegija ehituskunstnik on tema sisse midagi pannud, temaga midagi ütelda jõudnud. Maja uulitsapoolne külg oma kahe kõikuva torniga tuletab nagu midagi rasket, kestvat, püsivat meelde, midagi, mida kergesti puruks tallata ei saa, mis ei paendu, mis ennast kaitsta tahab. See seisab meie enestega kokkukõlas. On kunstnik sel viisil majale uulitsa poolt küljest monumentaal-ehituse jõu ja mõju annud, siis on maja aiapoolne külg selle vastu kerge, lahtine, rõõmus, midagi, mis ennast päiksele ja rõõmule vastu avab.“ Avamispäeval kirjutab Jürgenstein: „See oli sündmus meie Eesti rahva elus. Pää pää kõrval täiskiilutud saal, rikkad ja vaesed, toredates ülikondades ja lihttöömehe mundreis — aga kõigil üks rõõm ja tundmine südames: meie astume suure sammu oma

Eesti rahva edenemise ajaloos“. Tõime need tsitaadid selleks, et näidata kaasaegsete meeleolu ja tulevikuväljavaateid. Ja ei ole imeks panna nende optimismi, sest „Vanemuine“ oli aastakümnete jooksul Tartu eesti seltskonna valulaps, keda ähvardas sageli surm, kuid keda jõuti ja suudeti siiski päästa. Meenutagem põhikirja kinnitamise tüütavaid ja jandikaid protseduure, politsei järelevalvet, vene seltskonna intriige eesotsas kooliringkonna inspektori T. Sajontškovski ja linnakooli inspektori Nikonovitšiga. Need mõlemad härrad tahtsid, maksku mis maksab, „Vanemuise“ elu halvata, kui mitte täitsa surmata. Nad pidasid järelevalvet õpetajate ja õpilaste kohta, kes võtsid osa „Vanemuise“ elust, ja esinesid nimekirjaga õppekonna kuraatori ja teaste võimukandjate ees, et need õpilased ja õpetajad saaksid lülitatud välja koolielust ning „Vanemuise“ selts saaks suletud. Tagajärjed olid nii mõnelegi õpetajale ja õpilasele kurvad, kuid energiliste vastuataakide tõttu selts jäi siiski püsima. Mitte paremini ei suutu vene ajakirjandus „Vanemuisesse“. Tallinna leht „Kolõvan“ toob sihikindlalt laimavaid teateid seltsi kohta, mis kanduvad üle ka teistesse Vene pealinna lehtedesse. Seltsi juhatus pidi olema alati valvel, et parajal ajal saata tõe jalule seadvaid vastuseid lehtedele ning käima ametivõimude ees seletusi andmas. Kõik see oli tüütu, närvesööv ja väsitav, kuid tolle aja tegelastel jätkus tahet, julgust ja energiat ning, tänu sellele, selts püsib tänapäevani.

Meie tunneme „Vanemuist“ praegu kui teatri- ja lauluseltsi, kuid tema ajalooline tegevuspõld on olnud palju laiem. Ei ole kultuuriala, milles „Vanemuine“ pole töötanud kaasa. Ta on asutanud eesti seltskonnas esimese raamatukogu — varsti pärast oma sünniaastat. See raamatukogu oli õieti põrandaalune, sest põhikirjas polnud see lubatud. Alles hiljem, 1898. aastal, saadi selleks kubernerilt ametlik luba. Mitte ükski raamatute laenamisega, vaid ka kirjastamisega tegi selts tegemist. Ta kirjastas hulk näidendeid, mida ei mängitud mitte ükski „Vanemuises“, vaid üle kogu maa. Mis tähtsus sel oli, saame siis aru, kui meenutame, et tollal eestikeelset kirjandust oli lõpmata vähe ning näidendeid peagu mitte sugugi. Peale selle korraldas „Vanemuine“ järjekindlalt kõne-, muusika- ja perekonnaõhtuid. Pikemalt nende õhtute sisulise külje juures ei luba peatuda ruumipuudus. Märgime vaid niipalju, et siin käsitati kõiki üldharidusse puutuvaid küsimusi. Kui võtta arvesse, et üldhariduslik tasapind oli tollal madal, siis taipame, millist kultuurilist osa etendas „Vanemuine“ eesti seltskonnas.

Kui esimestele laulupidudele antakse rahvuslik-poliitiline tähendus, siis on jällegi „Vanemuine“ siin sammunud esirinnas. Kaks esimest laulupidu on tema algatatud. Sellele loetelule lisaneb „Vanemuise“ otsekohene ja kõige põhjalikum töö — eesti näitekunsti ja muusika arendamine. Eesti teatrikunsti ajaloos jääb kahtlemata „Vanemuisele“ pioneeri koht, nagu seda asjatundjad juba tema 60. aasta sünnipäeval kinnitasid.

Siinkohal ei saa pikemalt peatuda endiste ja praeguste tegelaste juures, soovime vaid kõigile tegelasile püsivust ja edu Eesti vanima kultuuriasutuse edasi-juhtimiseks.

EPa.

Peeter Grünfeldt 70-aastane

1. oktoobril k. a. pühitseb meie kirjanduse kandvaimaid teerajajaid ja Eesti avaliku elu viljakaimaid tegelasi Peeter Grünfeldt oma praeguses kodus, Nõmmel, 70. sünnipäeva.

Erilise heameelega ruttab „Kaitse Kodu!“ sel puhul ulatama üheskoos teiste rohkete juubilaril elutööd austajatega oma otseseimaid õnnilusi oma auväärsele kaastöölisele ja vanale kaitseleidiu veteranile.

Peeter Grünfeldt on sündinud Tartumaal, Aakre vallas, Pühaste koolimajas, õpetaja pojana. Alghariduse omandas Rõngu ja Puhja kihelkonnakoolides. (Sellest huvitavast noorusajajärgust kirjutab lugupeetav juubilar meie ajakirja käesolevas numbris temale omase vilksusega ja suure südamesoojusega.) Kutsehariduse omandas Tartu õpetajate seminaris. On olnud Lõuna-Eestis tegelikult õpetajaks 1886.—1891. a. Viimati oli oma sünnipaigas Pühastes, kust siirdus Tartusse „Eesti Postimehe“ toimetusse. Oli vahepeal Valgas kolm aastat raamatukaupmeheks, siis siirdus uuesti ajakirjandusepõllule. Oli 1905. a. meie praeguse suurima ajalehe, „Päevalehe“, asutajaid ja algaastail ühtlasi selle lehe pea- ja vastutavaks toimetajaks. 1909. kuni 1910. a. toimetas „Virulast“. Siirdus hiljem pangadustegevusele, kus tegutseb Tallinna Kinnisvara-

omanike Panga ametnikuna praegugi. Algatas 1922. a. ajakirja „Romaani“ ja juhtis seda 12 aastat.

Juubilaril senine elu on olnud mitmekesine. Sama mitmekesine ja viljakas on ta elutöö ja looming.

Peeter Grünfeldt on tervelt 42 aastat tegeutsenud kutselise ajakirjanikuna. See on pikk aeg, ja inimesed, kes tunnevad lehemehetööd, oskavad hinnata, missuguseid omadusi ja jõupingutust see ajakirjanikult nõuab. Kuid juubilaril on tulnud üldtunnustatavalt toime selle okkalise kutsetegevusega. Veel rohkem — tal on jätkunud isegi aega ja tahet väljaspool enda lehe toimetust teha kaastööd veel paljudes teistes ajakirjades ja ajalehtedes. Erilise tänuga olgu siin märgitud väärtuslik kaastöö hulkade aastate jooksul meie kaitseleidiu häälekandjale „Kaitse Kodu!“le.

Ajakirjandusliku töö kõrval on Peeter Grünfeldt üks meie produktiivsemaid kirjanikke ja tõlkekirjanikke. Nii on tema sulest seni ilmunud algupäranditena ja tõlgetena üle 450 eriraamatu, mis liigituvad noorsoo-, vaimuliku, teadusliku, populaarteadusliku ja ilukirjandusliku sisuga töödeks. Kõik need teosed on kaugelt üle miljoni eksemplaaris levinud rahva keskele. Juubilaril algupärandid on leidnud kriitikute poolt kõrget hindamist, kuna nad soojalt ja positiivselt haaravad eesti sügavat tundeilma ja realselt kujutavad meie rahva elu. Mitmed nendest on tõlgitud soome, läti, saksa, vene ja isegi tšehhi keele.

Luuletajana on P. Grünfeldt annud hulga laule ning varustanud sõnadega meie avalikke ettekandeid. Kodukaitse mõtte innuka kandjana on juubilaril loonud sõnad nii mitmelegi kaitseleidiu ja kaitseleidiu noorte lauludele.

Need sütitavad sõnad on kõlanud ja kõlavad kõikjal.

Juubilaril on tegelikult töötanud kaasa ka kaitseleidiu töös, pidades Tallinnas vabadussõja ajal tookordses kaitseleidiu koos teistega korra teenistust.

Ärksa seltskonnainimesena on juubilaril, alates oma kodukihelkonnaga ning lõpetades oma praeguse elukohaga, ikka juhtivalt kaasa elanud paljudele meie seltskondlikele ettevõttele ja algatusile. Ja seda väsimatult kuni tänapäevani.

Seda kõike suudab ja oskab vaid nii suurte annete, kogemuste ja väsimata innuga inimene nagu on P. Grünfeldt.

Tänades juubilaril senise ilusa ja viljaka eest, mis ta on annud kaaskodanikele, soovime vanale auväärsele veteranile veel palju ilusaid ja rahulikke aastaid.

Harjutamine teeb meistriks

Elust-olust laskurite laagreis
ja instruktorite kursusel
Paldiskis käesoleval aastal

Kaitseliidu ülema käskkirja, nr. 61, 9. aug. s. a., põhjal korraldas kaitseliidu peastaabi õppe-sportdioskond Paldiskis laskurite laagrid, I laagri — 2.—5. septembrini ja II laagri — 5.—8. septembrini, ja instruktorite kursuse 2.—15. septembrini, kusjuures instruktorite kursusest osavõtjad tegid läbi I laskurite laagri õppekava koos laskuritega.

Laskurite laagri õppekavas oli:

- laskeradade täiendamise tööde tundmaõppimine;
- kaitseliidu sõjaväepüsside klassiharjutuste tabelist, mis maksma pandud kalitüli kskk. nr. 34 s. a., osa harjutuste käsitamise oskuste omandamine;
- optilise sihikuga varustatud täpsuspüssiga ilmutavate kujude tabamise võimaluste uurimine ja sniperite kooli töökava selgitamine;
- üksikmehe ja jao lahinglaskmise praktiline käteenäitamine nende korraldamiseks kaitseliidus.

Instruktorite kursuse töökavas oli:

- kolme esimese päeva jooksul õppetöö laskurite laagri töökava kohaselt ja pärastpoole;
- instruktorite teadmiste kontrollimine relvade käsitamise oskuse alal;
- relvade ülevaatuse ja paranduse oskuste arendamine;
- väikeste üksuste taktikaliste õppuste korraldamise oskuste kontrollimine ja instruktorite taktikalise mõttekäigu arendamine;
- informeerimine kaitseliidu tegevusest.

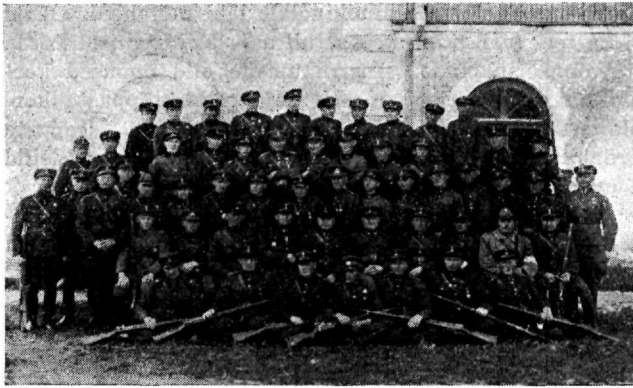
Esimesest laskurite laagrist võttis osa 31 laskurit ja 26 instruktorit, teisest laagrist — 54 laskurit. Instruktorite kursusele tuli juure kursuse kestusel kolm instruktorit.

Korteris olid kõik laskurid Paldiski linna endistes algkooli ruumides ja instruktorid tuletõrjeseltsi ruumides. Korterid olid ruumilt täitsa lahedad. Magasid instruktorid ja laskurid õlgkottidel. Toitlustas Harju maleva Paldiski jaoskonna naiskodukaitse, esinaine pr. Laasi juhatusel. Toit oli maitselt väga hea ja mitmekesine. Kuna kaitseliitlased viibisid õppustel väljas värskes õhus, siis oli neil seetõttu väga hea söögiisu. Naiskodukaitse liikmed ütlesid, et toitu peab valmistama ja lauale andma palju rohkem kui tavaliselt inimene kohta.

Elu-olu Paldiskis on üldiselt väga vaikne, kuid kaitseliitlased elasid seal vististi veel vaiksemalt kui Paldiski elanikud ise. Ei olnud ju ka linnas tõesti erilist vaatamisväärsust. Ilmad olid väga muutlikud, kuid õppetegevust see siiski ei seganud. Suuremalt osalt vihma oli õhtuti ja öösi, kuna päeval oli enam-vähem selge. Õppetegevus kestis kella 0800—1800-ni, kahe-tunnilise lõunavaheajaga. Mõlemate laskurite laagrite tunnikavad olid sarnased. Ainult 2-sele laskurite laagri ole korraldatud loeng moto-mehhaniseeritud väeosa-dest ja kaitsest maastikul liikuvate masinate vastu, mille pidas auto-tankide rügemendi ülema abi hulga näitlike skeemide abil. Samuti oli korraldatud ajalooline loeng Paldiski linnast ja vene tsaari Peeter Suure ehitatud kindlustest Paldiskis, mille pidas Paldiski linna kooliõpetaja. Mõlemad loengud olid ülihuvitavad. Eriti piltlikult maalis kooliõpetaja kuulajaskonna silme ette balti sakslaste salasepitsetud maa äraandmise tegevuse rootsi valitsuse ajal, kes nende käest mitteseaduslikul teel omandatud mõisad riigile võttis tagasi, ja selle, kuidas pärast vene valitsus maa päriselanikke kohtles. Tõesti raske oli kuulata meie maa ja rahva saatust, ja ma usun, et mõnigi laskureist instinktiliselt pärast laskeharjutusil sihtis oma suurima tahtejõuga märgi keskkotta.

Kuna laskurite laagri töökavas oli nähtud ette enam-vähem puhtuued alad, mis seni laskureile võib-olla teadmata, siis ei olnud kavasse võetud juba tuntud alade kordamisi. Võib-olla tundus mõnelegi asi olevat igav, sest laskerajast olenedes ei saanud korruga rohkem tööle rakendada kui 4—5 meest, kuna teised pidid tegevust jälgima. Teisiti korraldades oleks vist laskurite tähelepanu hoopis killustunud.

Laskureile näidati kaitseliidu Paldiski kompanii uut laskerada, mis on tehtud veneaegse kindluse kraavi ja ehitatud vastavalt kaitseliidu ülema käskkirjale. Maastiku iseloomust olenedes on kaevikud laskmiseks ehitatud paekivist voodriga, mis on laotud tsemendi ja lubja seguga. Märkide joonel on laskeavaused tehtud murumätastest. Märklauad on avaste taha pöörpuuga varjendist keeratavad. Liikuv kuju on pandud jooksmata väikesel kärul vinkelrauast roobastel. Võib arvata, et see laskerada mõne aasta peaks seisma korras. Uudusena oli esitatud varjendist vaatlemine periskoobi abil, millega väga hästi oli näha tulejoon ja

Kl. I laskurite laagrist osavõtjaid Paldiskis 1935. a.

samuti tule (punane) või laskmise vaheaja (valge) ketas.

Laskeharjutustest katsetati:

- esilaskurite klassiharjutus nr. nr. 1, 2, 3 ja 3-a;
- II kl. kütide klassiharjutus nr. 3 ja
- I kl. kütide klassiharjutus nr. 1.

Üldiselt täitsid laskurid nende laskeharjutuste tabamuste tingimusi järgmiselt:

esilaskurite laskeharjutus	nr. 1	10%
"	nr. 2	33%
"	nr. 3	10%
"	nr. 3a	24%
II kl. kütide	nr. 3	17%
I " "	nr. 1	24%

Kuna nimetatud harjutuste teostamine laskureilt oli esmakordne, siis peab oletama, et harjutusetäitjate % oli rahuldav. Tabamustingimuste täitjaid oli läbisegi kõigist laskurklassidest. Ei olnud siin tingimuste täitjaid kõrgemas laskurklassides viibivaist rohkem kui madalamais klassides. See näitab, et see laskmisviis on ühtviisi võõras kõigile. Ja kui tahetakse jõuda edasi, peab kordama kõiki eelmisi klassikatseid ja harjutusi vastavalt ümberkorraldatud laskeradadel.

Tänini, s. o. 1. sept. 1935. a., oli valmis ehitatud laskeradu uute nõuete kohaselt üle terve kaitseliidu ainult neli. Need olid: Tallinna maleval — Mustamäel, Saaremaa maleval — Loodes, Järva maleval — Türil ja nüüd Harju maleval — Paldiskis. Peab lootma, et laskeradade ümberehitamine võtab nüüd hoogu ja tuleva aasta laskeperioodil saame näha paljusid kõrgetes laskurklassides olijaid uue klassikatsa kava kohaselt.

Laskurite laagris oli esmakordselt käsitusel täpsuslaskurite — sniperite — väljaõpetamise selgitamine. Kuna sniperid maailmasõjas tegid suurt hävitustööd oma vastase ridades, siis seda kindlamalt võib oletada nende kasutamist tulevikusõdades, kus võitlus soomusmasinatega ja üksikmehe individuaalne laskeosavus on omandanud erilise tähtsuse. Ka meil kaitseliidus on tuhandeid mehi, kes on head laskurid. Vaja on neile anda õppusi ja vastav relv, siis võime peatselt näha endi keskel esmajärgulisi snipereid.

Laagris oli laskureil võimalus kasutada nelja kiikstersihikuga varustatud täpsuspüssi. Laskmised teos-

tusid läheda (kuni 200 m) ja kaugel maa (kuni 500 m) ilmuvate märkide pihta. Samuti teostati ka soomusmasina laskepõluse laskmisi. Katseil selgus, et iga laskur peab tundma täpselt oma püssi jooksu, peab võtma arvesse paljusid kõrvalmõjusid, siis alles võib loota tulemusi. Igaühel tuleb oma silma kohaselt püss sisse lasta. Eriti suure tähtsuse omab aga vaatleja, kes peab leidma märke, mida tulistada, ja ka laske-tagajärgi vaatlema. Laskur ise ei suutnud jälgida küllaldase täpsusega iga kuuli pihtamist või möödalasku. Tule tagajärgede vaatlemine on väga tähtis. Seda peab iga sniper ka ise oskama.

Lasketulemused näitasid, et on vajaline võtta läbi kavakindel kursus sniperiga laskmise, kauguste hindamise, märkide tähtsuse hindamise, tule tagajärgede vaatluse jne. alal, enne kui ta väärrib sniperi nime.

Käesoleval korral aga olid siiski tagajärjed kiikstersihidest laskmisel võrreldes harilikust püssist laskmisega ilmuvate kujude pihta, väga head. Üksikud täitsid kuni 100% lasketingimusi.

Jaoo lahinglaskmist — laskurjagu kallaletungil ja rünnakul — teostati nelja jaoga kahe laagri kestusel. Jaooülemaks määrati juhuslik laskur. Peab ütleva, et esimesed jaooülemad olid oma ametis kõvasti takus kinni. Teised jaooülemad, saades õpiseid esimeste jagude kallaletungil pealtvaatajaina, täitsid jaooülemad kohused hästi. Samuti tegutsesid ka jaod, olenevana maastikust, lahingutingimuste kohaselt, hästi.

Lahinglaskemoona tarvitas kallaletungil kolm jagu, kelle kursus oli 15 meest. Jaoo kursus oli tingitud õppuse vältuse ajast, sooviga, et kõik saaksid võtta osa jaoo lahinglaskmisest.

Lahinglaskmise tulemused olid:

I laskurite laagri 1. jagu, à 15 laskurit, laskis välja 210 padrunit, tabas 14 mitmesugust kuju 32 kuuliga — seega tabamusi 15,2%;

I laskurite laagri 2. jagu, 15 laskurit, laskis välja 320 padrunit, tabas 24 kuju 58 kuuliga, seega tabamusi — 18,1%;

II laskurite laagri 1. jagu teostas pealetungi drilli mõttes paukpadrunitega;

II laskurite laagri II jagu, à 16 meest, laskis välja

Tulejoonel

Tegevus harjutusel

182 padrunit, tabas 26 kuju 61 kuuliga, seega tabamusi 33,5%.

Me näeme 3 jao tabamuste % järjest tõusmas. See laseb oletada, et laskurite juures järjest rohkem haihtus laskepalavik ja nad omasid külma rahu sihtimiseks märkide pihta.

Kokkuvõttes näib, et laskurite laagrist osavõtjad nägid siiski mõndki uut ja viisid kaasa uusi teadmisi. Jääb soovida, et kohtadel erilise hooga asutaks laskeharjutusi. Teiseks soovitan kõigest südamest, et meie laskurid tõsiselt hakkaksid mõtlema täpsuslaskmisele, s. o. sniperismile. Sel alal on mõnigi riik praegu kaugemale edasi läinud. Kuid meie, oludest tingituna, peaksite sammuma sel alal esimeste hulgas. Ja hea tahtmise juures ei ole see võimatu.

Kaitseliidu instruktorite kursusega võeti läbi peale laskurite laagri töökava:

- jalaväe relvade käsitamise oskuste kontrollimine ja sel alal individuaalne arenemine; kursuse kestusel võeti see osa instruktoritega läbi tarvilistes piirides, võttes selleks isegi lisatunde väljaspool tunnikava.

Väikeste üksuste taktikaliste õppuste korraldamisel olid praktilised näitlikud õppused ja taktikaliste ülesannete lahendamine.

Praktiliste õppustena korraldati:

- laskurjagu üksiku eseme kaitsel;
- laskurjagu pealetungil;
- rühm kaitsel ja pealetungil;
- rühm luurpatrullina;
- rühma kallaletungi lähtealusele asumine öösi.

Taktikalistsit ülesandeist lahendati kompanii kaitsel ja pealetungil.

Praktilised õppused teostati kõigi käepärast olevate õppevahenditega, nagu paukpadrunid, käsigranaadid, suurtüki šrapnellid, granaadid, rakettsignaaliid jne.

Samuti korraldati öine orienteerumiskäik tundmata maastikul, mis päeval osaliselt täiendavalt üle vaadati, eesmärgiga, harjutada instruktorid võrdlema maastikul olevate esemete öisi siluette päevastega.

Nendel õppustel oli instruktoritelt tegevusi, mis olid

väga korralikult ja plaanikindlalt läbi mõeldud. Kuid oli ka tegevusi, mille kohta tuli asja arutelemisel asuda eitavale seisukohale. Instruktoritele olid õppused korraldatud eesmärgiga, et nad neid oskusi õppuste korraldamisel kohtadel kasutaksid samas sihis. Õppuste kordaminekuks aitasid kaasa väga efektselt šrapnellid ja granaadid.

Õppusteks valmistasid instruktorid tarvilised konseptsid ja arutasid läbi ülesande igakülgselt. Kuivõrd hästi instruktorid olid kodus õppustes ja käskluses, väljendub nende endi poolt kombineeritud laulus, kus iga osavõtja kohta midagi on üteldud.

Nagu: Parem tiib ja vasak käsi
Need on vahest üsna segi.
Oh sa vaene „õppevahend“,
Küll on raske mõni lahend.

Ka oli katsetamisel üksikmehe lahingettevalmistuse teostamine võistluse teel. Siin üksikmees tungis kallale keskmiselt 500 m kaugusel asuvale sihturile, kes iga pealetungija pikema hüppe puhul võttis ta kirkuse ja andis paugu. Kelle pihta lõpuks teatud aja jooksul oli tehtud vähem pauke, see oli võitja. Peab ütleva, et see võistlus sundis mehi äärmiselt kohanema maastikule pealetungi teostamisel ja seda võistlust võib võtta tarvitusele kaitseliidus täiel määral.

Instruktorite kursus lõppes laskevõistlustega vintpüssidest ja püstoleist Mustamäe laskerajal. Kursuse lõpp-päeva õhtul oli ohvitseride kogult koosviibimine Tallinna maleva ruumides, kus kindral Orasmaa tänas õppustest osavõtjaid suure töötahte ja püüu eest. Ühtlasi palus ta kõiki õppusi ja tegevusi viia läbi reaalseis piirides, et ei esineks väärnähtusi õppetegevuse täitmises, ja samuti hoiduda kunstliku ülespuhumise eest. Jääb ikkagi tõsiasjaks, et ühe-teise juurest saame kogemusi ja õpiseid küll kordaläänud tegevustest ja ka väärnähtustest ainult siis, kui nad on teostatud karmides reaalsuse raamidest.

Kahe nädala pikkune kibe töö kursusel, ühised õppused, ühiselamine ja ühised mured liitsid kokku instruktorid, nagu oleksid nad rühmana mitu kuud koos töötanud. Omandati julgust ja jõudu jällegi omaette õppuste korraldamiseks oma õppepiirkonnas.

E. Metstak, mjr.

Ki. II laskurite laagrist osavõtjaid Paldiskis 1935. a. ja Paldiski jaoskonna naiskodukaitse liikmeid

Soome vaateid sõjaväe täpsuspüssi kasutamiseks sõjaväepüssina

Soome „Ampujain lehtis“ nr. 9 1935. a. on toodud kapt. Martti Terä artikkel „Katsepüss m/34 kaitseväepüssina“, milles kapten Terä avaldab oma mõtteid sõjaväe täpsuspüssi kasutamisest lahingus sõjaväepüssina, jättes siiski kõrvale täpsuspüssi kasutamise sniperite relvana. Et ka meil kasutatakse täpsuspüsse, siis toome kapten M. Terä artikli, olles arvamusel, et täpsuspüssist peab arenema sniperi-püss. Kapt. M. Terä kirjutab:

Laskurperele kaitseväepüssi võistlustes on meil kujunenud tarvitamiseks tuntud uus kaitseväepüss, nimega „kaitsepüss m/34“. Selle püssitüübi ehituse põhi-jooneks on olnud ainukese sihina anda kõrgeima klassi erilaskureile võimalus saavutada ka rahvusvahelistes kaitseväepüssi võistlustes nende võimeile vastavaid tagajärgi. Loomulikult selle tagajärjena on olnud tung luua võimalikult täpne laskevahend, mille tulemusena on ülalmainitud püss.

Katsepüssi m/34 täpsema kirjelduse jätan kõrvale, ütlen ainult, et lasketasapinnalt ja ka kaalult on see täiesti võrdne „tussareile“. Kuid selle asemel on põhjust, sest tulevikus see püss esineb sõjaväepüssi laskevõistlustes, veidi puudutada seda püssiküsimust sõjaväelise vaatekohast.

Iga tehniline lahinguvahend on alatise arenemise astmel, nii ka püss. Muutuvad ja arenevad nõudmised, mis relva kasutamises taktikaline otstarve temalt nõuab. Teisalt jällegi suurenevad areneva tehnika võimalused rahuldada vahet pidamata tõusvaid nõudmisi. Kui igas riigis olev relvastus, eriti sõjaväepüssid, suuruselt on võrdsed võimaliku sõja esimese nõude rahuldamiseks, siis see tähendab, et sellesse on mahutatud hiigla kapital. Relvastuse uuendamine üleminekuga täiesti uuele relvatüübile on rahaliselt hiiglatöö, mille ainsaimaks ja tähtsaimaks põhjuseks võiks olla, et uuendus annaks sõjaaegsele armeele tublisti lisaks lahinguvõimet. Ilma selleta oleks uuendus ainult suurejooneline kapitali hävitamine.

Kuna nimetatud katsepüss m/34 on kerkinud päevalgele väljaspool sõjalise ettevalmistuse eest vastutavate mõjupiiri, oleks huvitav lühidalt vaadelda, mis-sugused oleksid meie sõjaväepüssi arenemiskäigu üldjooned, et sellest võiksime teha vastavaid ja asjalikke otsuseid.

Missugune vahe on rahvusvaheliste laskevõistluste ja sõjaväepüssi laskmiste vahel? Missugused tegurid mõjuvad erilisel sõjaväepüssi laskmistes? Vastus neile küsimustele annab ühtlasi selle aluse, mil tuginevad arvestused sõjaväepüssi laskmistes kasutatava püssi konstruktsioonist.

Lahingu oludes korraldatav sõjaväepüssi laskmine on ainuke moodus, millele tarvis sõjaväepüss on tehtud. Ta on iga üksiku lahingulise tähtsaim, alati kaasas olev vahend, mille omadused mängivad väga tähtsat

osa mehe väärtuse määramises võitleva üksusena lahingus.

Üksiku laskuri lasketegevust kõigis lahingu olukordades võime lihtsalt eraldada kahte, iseloomult teineteisest erinevasse, liiki:

1. Laskur püüab üksikute laskudega tabada erilist suuruse poolest vahelduvat, püsivat või enamikult liikuvat, märki.

2. Laskuri eesmärgiks on tulistada võimalikult järjekindlalt määratud laiuse ja pikkuse suunas suuremat maa-ala, mil liiguvad üksikud märgid.

Võtke embkumb ülalnimetatuid lasketaktikalisi ülesandeid, siis märkate, et umbes samad tegurid mõjuvad lasketulemustesse.

Tegelikult lahingu olukorras peab iga laskur ise määrama vahemaa märgini ja selle järgi seadma sihiku. Seda vahemaad ei suudeta kunagi määrata meetri täpsusega nagu harilikes laskevõistlustis. Praktikal saadud kogemuste põhjal kauguse arvutuses harilikult peaaegu alati eksitakse, mis lahingu olukorras võib tõusta kuni 15—20%-ni. Ülaltoodud joonise järgi see tähendaks seda, et näit. 300 m vahemaal laskur võib arvata kauguse 240—360 m ja näit. 500 m vahemaa 400—600 meetriks. Kui laskur eksib kauguse arvutuses, siis ta laseb kas vale sihikuga või kasutab vale sihtimispunkti. Oletame, et 500 m kauguse juures tarvitame 600 m sihikut — tulemuseks oleks, et kuul lendaks 90 sm kõrgemalt ja 400 m sihiku juures kuul lendaks 60 sm madalamalt. Kõikumine oleks umbes 150 sm. Pean tähendama, et eriti pikemal vahemaal on kesktabavuse punkti nihkumine üles väga suur. 300 m vahemaal kauguse vale arvutamine viiks kuuli umbes 25 sm üles või 15 sm alla, kõikumine oleks umbes 40 sm.

Need arvud näitavad juba selgesti, et laskuril pole lahinguväljal mingit võimalust esimese lasuga tabada „silma“, kuigi püss laseks absoluutse täpsusega ja laskur ise oleks esikütt. Lahinguväljal ei ole näitajat, et laskur võiks selle järgi seada oma sihikut.

Peale ebatäpse vahemaa on veel olemas palju teisi tegureid, mida täpselt ei tea arvestada ja mis ka väga suuresti mõjuvad kesktabavuse punkti nihkumisele.

Need oleksid järgmised:

1. Algkiiruse kõikumised. Eriti rõhutada sõjaaegset padrunite valmistamise viisi, peab arvestama, et algkiiruses sünnivad palju suuremad kõikumised kui rahu ajal. Peale ülalnimetatut võib ka laskeajal valitsev ilmastiik avaldada oma mõju ja suurendada algkiiruse kõikumist. Võib julgesti ütelda, et algkiiruse kõikumisi võib arvestada ± 40 —50 m/sek. See tähendaks näit. 3" kuulile 300 m vahemaal umbes ± 20 m ja 600 m umbes ± 40 m kauguse kõikumist.

2. Kõikumised õhurõhumises. Õhurõhumine ei ole millalgi ühetaoline, vaid alati vahelduv. Tugevam õhurõhumine tähendaks õhustiku vastupanu

suurenemist ja võrdselt lühendaks tegelikku laskekau- gust. Lühikesel vahemaal õhurõhumise kõikumise mõju pole kuigi suur. Näit. 3" kuuli juures 30 mm õhu- rõhumise kõikumine mõjuks 300 m kaugusel umbes 3,5 m ja 600 m umbes 9,5 m võrra.

3. Kõikumised ilmastikus. Ilmastiku soojus on samuti kui õhurõhuminegi alati vahelduv ja kõikum. Sooja ilmaga väheneb õhu vastupanu ja laskemaa kasvab. Eriti meil on ilmastiku kõikumised suve ja talve vahel väga suured, isegi $+30^{\circ}$ C kuni -30° C võrra. Sellane 60° C ilmastiku kõikumine tähendab 300 m umb. 40-meetrilist ja 600 m umbes 95-meetrilist kauguse kõikumist.

4. Tuule mõju. Laskmiste ajal peaaegu alati on mõjumas mingisugune tuul. Tuul, mille kiirus on 10 m/sek., pole haruldus. Lastes sellase tuulega alla tuult, see mõjuks 300 m vahemaal umbes ± 13 m ja 600 m umbes ± 20 m võrra. Samane vastu- või külje- tuul nihutaks kesktabavuspunkti tugevasti kõrvale. Ülalnimetatud kiirusega vastu- või küljetuul nihutaks kesktabavusepunkti 300 m vahemaal umbes ± 90 sm ja 600 m umbes $\pm 4,2$ m kõrvale.

Muuseas pean tähendama, et n.-n. „tuulekindlaid“ kuule pole üldse olemas. Lühikestel vahemaadel tuule mõju oleneb ainult kuuli jooksu kiirusest. Loomulikult, mida kiirem jook, seda väiksem tuule mõju. Kuuli välimus või konstruktsioon ei mängi mingit osa.

Kõik need eelpoolnimetatud tegurid, mille mõju laskur lahingu olukorras võib pealiskaudselt arvestada, ainult suurendavad varemalt nimetatud kauguse vale- arvestusest olenevat ebatäpsust. Veendunult võiks ütelda, et arvestades kõiki neid tegureid vastavais olu- des kesktabavuse punkt nihkuks üles 300 m kaugusel ± 25 sm ja 600 m umbes ± 100 sm.

Võrreldes erisloomulisi raskete ülesannete soori- tusvõimalusi, näeme, et tabavus üha hõreneb, kui las- kur lahingu olukorras laseb järgimööda mitu lasku, ka- sutades sama sihtimispunkti. Sellases olukorras ei või arvestada „hunnikuid“, mis esikütt tavaliselt suudab saavutada harilikul laskerajal. Sõjaajal lahinguüksuste meeskondadesse kuuluvad ainult lihtsurelikud. Nende laskeosavus pole kuigi suur, vahest ainult oskavad pi- dada püssi käes. Sõjaaegses lahinguarmees pole näh- tud ette ainustki klassilaskurit, vaid ainult teatud arv eriülesannetega kütte. Rahuajal antakse laskurite ette- valmistamiseks nii vähe padruneid, et nendega ainsatki inimest ei või koolitada klassilaskuriks. Tahtmatult peab arvama, et sõjaajal tabavuste tihedusest peaaegu ei või olla juttugi. Ja seda suurendab veel oma poolt vaenlase tuli, mille all ka parima esiküti tule- mused kindlasti kahvatuvad.

Arvestades kogemusi, mis meil on saadud hari- liku sureliku lasketulemustest ja lisaks võttes arvesse teisel lahinguis saadud kogemusi mõjust lasketaga- järgedele, võib veendunult oletada, et iga üksiku mehe tabavuse kõikumine oleks näit. 300 m vähimalt 2×2 m ja 600 m umbes 4×4 m. Need arvud ei ole liialdatud, vahest koguni vastupidi — vähendatud. Ent seejuu- res peab veel pidama meeles, et siia juure pole arves- tatud teiste tegurite mõjud, nagu eksitus kauguse ar-

vestuses, tuule, ilmastiku ja muud mõjud, mis üha suurendavad tabavuse kõikumist.

Seesuguseil juhtumel, millal lahinguülesanne nõuab laskurilt tabamusi mitmesugustesse märkidesse, on märgid suuruse poolest väga vahelduvad. Suurima tabavuse pinna muidugi annab püsti seisev mees, kelle tabavuse pind on umbes $0,5$ m². Lamava mehe ta- bavuse pind on, kui just maastik ei paku erilist kaitset, eest vaadatuna umbes $0,1-0,2$ m². Mida rohkem end vastane varjab, seda väiksemaks jääb tabavuse pind. Taktikaliselt vaenlase suurima tabavuse pinna kutsub esile kaitselahing, vaenlase rünnakute tõrju- mine. Siis vastane on sunnitud liikuma lahtisel väljal peaaegu ilma kaitseta. Kui sellasel juhtumil tuleks küsimuse alla üksikute püssimeeste tõrjumistule ava- mine suuremale kaugusele, näit. üle 500 m, on küsitav, kas tasub vaeva püüda üksikute laskudega tabada lii- kuvat märki. Teatud maa-ala järjekindel tulistamine annaks vist paremat tagajärge. Meie maastik on peaaegu erandita seesugune, et tulevahetus sünniks umbes 300 m kauguselt ja sageli ka palju lähemal va- hemaal. Siis loomulikult on igal üksikul laskuril juba palju suuremad võimalused tabada vaenlast ja hõren- dada ta ründavat ahelikku. Ja need võimalused üha suurenevad, mida lähemaks jääb vahemaa. Et lahing muutuks soodsamaks, oleks väga tähtis tõsta püs- situle võimalikult suureks ja laskerelv peaks olema sellane, et selle käsitlemine ja ka- sutamine mitte milgi tingimusel ei se- gaks ega katkestaks laskuri tuleand- mist. Parimad võimalused ja samuti ka suurima lahingtähtsuse üksikule mehele nimetatud juhuses annaks poolautomaat-püss, mille tulekiirus, võrreldes praeguste püssidega, võiks kergesti tõusta 4—5 kord- seks ja laadimine sünniks täiesti mehaaniliselt. Eriti ligilähingute tõttu laskerelv peaks olema käe järgi, et seda võiks ruttu ja kergesti suunata tarvilisse suuna. Talve oludes ja metsamaastikus need nõuded mängiksid otsustavat osa. See tähendaks seda, et sõjaväepüss peaks olema lühike ja kerge.

Kui arvestame loomuliku tiheduse kõikumist, mis tekib seesuguse äärmiselt kerge ja „ebatäpse“ püssiga ja võrdleme täpsuspüssi näit. m/34 tihedusega, siis lahingu oludes see vahe kaob peaaegu täiesti. Halvagi ja ebatäpse püssi tihedus praktiliselt on sedavõrd hea, et selle parandamisega ei saavutata midagi erilist, veel vähem, et tal oleks otsustav sõna lahingus. Kui „hal- va“ püssi tiheduse kõikumine on harilikult umbes 10% sellest kõikumisest, mis sünnib lahingu oludes kõrval- mõjudest, siis selle parandamise katseid, eriti kui need sünnivad püssi kaalu ja kerge käsitlemise arvel, ei või kuidagi pooldada.

Eelpoolnimetatud põhjusil tahan ütelda, et katse- püssis m/34 ei märka vähimaski murdosas seda suuna, kuhu meie sõjaväepüss peaks arenema või areneks. Vastupidi, sõjaväelase seisukohalt vaadatuna see on päris võimatu ega vääri milgi tingimusel katsepüssi nimetust, sest sõjaväepüssina see pole kuidagi vastu- võetav.

J. Grünfeldt.

Sõõlestriis koolmeistri kõnitskail

Nagu ilus unelm on mulle jäänud meele minu lapsepõlvkodu, ta ümbrus ja tolleaegne olukord. Asetesdes vaid paar kilomeetrit Võrtsjärvest kaugel, piirasid Pühaste koolimaja ja tema põlde kolmest küljest metsad: hommiku poolt kuusik, põhja ning lääne poolt männik, mille pikkus ja sügavus oli kümneid kilomeetreid, ja üks osa lääne pool männiku ääres asetsevast karjamaast on väikese kasesalu all. Põllud, eetsad tolleaegsed koolimaad, liivased ja lahjad, seisid lõuna pool ja neidki piiras edela poolt männik, kuna meie põldude taga asus küla oma taludega. See oli muidugi vaid osa külast, sest kuusiku taga hommiku pool asetses temast teine osa ja kolmas seisis metsa taga Võrtsjärve veerel. See viimane osa oli õieti kalurite küla, hoolimata sellest, et seal külas igal talul olid ka oma põllud. Ja siin, järve ääres, asetses ka minu isa heinamaa kaheksa Riia vakamaa suuruses. Heinamaa oli hea ja ta andis rohkesti luhahaina.

Otse aiamaa ääres lookles mööda oja ning läbistas siis pikuti kogu karjamaa, mis asetses põldude vahel ja osalt ka männiku ääres oja sügavamas osas. Karjamaa oli ümbritsetud aiast, mis oli tehtud pikkadest roovikutest, et kari ei pääseks kahjustama põlde. Karjamaa viimases sosis, kodust ligi kilomeetri kaugusel, seisis üstekoti sild, millest üle jõoksis Tartust Pärnusse viiv suur postimaantee. See sild oli meie ja küla teiste talude karjalaste kohtamiskoht. Ojas leidus ohtrasti kalu ja vähki. Suureks lõbuks oli karjalastel oja kõrgete pervede alt urgudest lutsude ja vähkide väljavõtmine palja käega, tundmata vähimatki hirmu.

Koolimaja, kus mu isa 33 aastat koolmeistrina elas, asetses otse metsa ja maantee ääres ning koosnes varem ainult kahest toast ja väikesest köögist. Üks tuba oli koolmeistri ja ta perekonna elutuba, teine, hästi ruumikas, oli koolituba. Hiljem, kui ma olin juba 9 aastat vana, ehitas Aakre vald koolimaja ümber, vana osa koolmeistrile kohendades ja kooli jaoks suure, ruumika toa vanale otsa ehitades. Ja nüüd sai

koolmeister enese ja oma perekonna jaoks juba neli tuba. Kuid neljandat tuba ta võis talvel kasutada ainult päeval, öösel oli see koolitütarlaste magamistuba, kuna poisid magasid suures ja uues koolitoas. Maja oli õlkatusega nagu ta varemgi olnud. Peale koolimaja oli koolmeistril veel hobusetall, lehmalaut, ait, põhuküün, rehetuba ja saun.

Siin ja selles ümbruses ma siis kasvasin ja veetsin oma lapsea kuni 13 aasta vanuseni, millal mu isa ja ema surid ja meie kallist kodust pidime lahkuma, et ise hakata enestele teed raiuma ellu. See lapsepõlv oli meil isa ja ema elades ilus ja muretu. Mets rääkis mulle muinasjuttu huntidest ja karudest, metshaldjaist ja vetevaimudest ehk näkkidest, linnud laulsid ja jutustasid mulle imelugusid ja ma uskusin mõistvat nende keelt. Vanaema, kõbus ja rõõmus eit, teadis mulle jutustada suurepäraseid muinasjutte, kuidas olevat leidunud inimesi, kes osanud linnukeelt ja siis neilt õppinud palju tarkust, millest inimestel nüüd enam ei olevat aimugi.

Samuti jutustas ta mulle tõestisündinud lugusid huntidest, keda seal nurgas vanasti palju leidunud ja kellega siis temagi omal ajal palju oli kokku puutunud. Veel sel ajalgi oli neid sealsetes suurtes Aakre ja Rõngu metsades liikumas ja üht neist sain veel minagi kord karjahoides näha, kui koerad ta eemale metsa tagasi kihutasid. Vanaema hoidis mind kui oma silmatera ja tema jutustused äratasid minus suure huvi metsa ja kogu looduse vastu.

Ema oli mul vaikseloormuline ja tagasihoidlik inimene, kes peamiselt elas ainult oma laste kasvatamisele ja kodustele talitustele. Ta oli kaheksa lapse ema; viis poega olid surnud juba noores eas ja nüüd pühendas ta oma nõrga jõu — ta oli hakanud pödema — oma kolme viimase lapse, kahe tütre ja minu, oma noorima poja, kasvatamisele ja õpetamisele. Tema voodi kõrval võtsin ma siis ette oma esimese

reisi raamatusse, mis mulle hiljem pidi saama nii armsaks, et neid isegi hakkasin kirjutama.

Minu isa aga oli elavaloomuline inimene ja hea kõnemees. Kuna kirik oli koolimajast kümme versta eemal, siis pidas minu isa alul iga neljapäeva ja pühapäeva õhtul, hiljem ainult pühapäeviti, koolimajas palvetunni, mis koolimaja eriti rahvast tulvile tõmbas. Mitte ainult oma küla rahvas, vaid ka kaugelt mujalt, isegi teistest kihelkondadest, tuldi teda kuulama. Alati oli koolimaja õu niisugustel õhtutel hobuseid ja sõidukeid täis. Üteldi, et nii hästi ei kõnelevat õpetajagi, kelleks tookord Rõngus oli vana õpetaja Körber, keda rahvasuu kutsus „Kärblaseks“, nagu ta endist Aakre mõisaomanikku parun Engelhardti oli kutsunud „Engelaadiks“ ja selleaegset mõisaomanikku von Roolandi kutsus Ruulandiks.

„Kooli-Kristjan“, nii nimetasid külaelanikud minu isa, oli tõesti nii-ütelda „jutlustaja Jumala armust“. See ei ole minu sõna, vaid nii räägiti temast tookord kõikjal, külas ja kihelkonnas. Ja selle nimetuse oli talle esimest korda annud tema vana kuldaväärt sõber Rõngu köster Karl Rossmann, kellega minu isa oli elu lõpuni heas läbikäimises kui ustava sõbra ja nõuandjaga. Vähesest haridusest, õieti laialdasest haridusest hoolimata, oskas „Kooli-Kristjan“ rahvale pühakirja ometi nii huvitavalt seletada ja elust võetud näidetega selgitada, et teda põnevalt kuulati. Päevase pühakirjatunnistuse ette lugenud, pani ta piibli kinni ja siis tulid seletused ta suust nagu vesi allikast, peatamatult, hoogsalt, alati huvitavalt ja kütkestavalt. Tihti kutsuti teda naabervaldadesse, isegi naaberküladesse, kord isegi Viljandimaale kõnelema; lapseristimistel, pulmadel, matustel jne. oli tema alati otsitud ja armastatud kõnemees. Neid vaimulikke talitusi olid koolmeistrid tookord õieti kohustatud täitma kui ametikohustusi, sest et kirikuõpetaja elas kaugel.

Poolehoid ja lugupidamine oli „Kooli-Kristjanil“ nii suur, et inimesed koolimaja valgustamise sügise- ja talveõhtutel vabatahtlikult enda peale võtsid ja selleks hulga steariinküünlaid kokku tõid. Külaelanikud olid oma koolile kinkinud kaks kroonlühtrit, mis asetati koolitoa lakke. Kuid neist veel ei piisanud. Küla laudsepp valmistas lühtrid ka seinte jaoks ümber kogu koolitoa siseseina. Ja kes iial koolimajja tuli, eriti suurte pühade ajal, tõi kaasa ka küünlad, kes ühe, kes kaks, kes kolm, kes terve naela, milles oli viis küünalt. Kui küünlad kõik olid mahutatud lühtritesse ja küünlavarnadesse ning põlema süüdatud, siis säras koolituba, mis pühade ajal oli ka reburagastest vanikutega ehitud, valgusest ja rohelsest. Hoolimata avatud ustest, mille lävel ja läve tagagi seisis inimesed, kes olid hilinenud ja enam tuppa ei mahtunud, muutus õhk toas tunni jooksul mõnikord nii hapnikuvaeseks ja paksuks, et kõik tüled tuhmusid. Kuid sellest ei küsitud, kõiki kütkestas „Kooli-Kristjani“ kõne.

Pärast tunni lõppu koondusid küla ärksamad mehed koolmeistri tubadesse nõu küsima ja muidu sõbrajuttu vestma. Samuti olid nii mõnedki koolmeistrid meelsasti varustamas ja kositamas külakostiga, mis sündis enamasti nii, et kostikott anti enne tunni algust

minu emale üle. Eriti heledad selles suhtes olid järveäärsed kalurid, kes peaaegu kunagi ei ilmunud ilma värskel kalata. Seega püüdsid nad armsale koolmeistrile näidata oma poolehoidu ja lugupidamist.

Laulu-alalgi oli „Kooli-Kristjan“ osav, olles ise tenorilaulja. Viiuli abiga ta õpetas nii õpilastele kui ka vanematele kätte hulga koraale, ja ka ilmalikule laulule võimaldas ta mineku rahva sekka. Selleks asutas ta segakoori, kes siis muuseas ka tema palvetundi suurematel pühadel kaunistas.

Laulude õpetamise juures oli talle abiliseks noor Kaarna talu peremees Jaan Jants, kes oli muusikarmastaja mees ja minu isa õemes. Ja selle tegevuse tagajärg oli, et laul külaski helisema hakkas. Koolilapsed laulsid suvel karjas käies ja tüdrukudpoisid heina tehes ja vilja lõigates, kodus ning koolis, pidudel ja kiigel. Rahvas ärkas tuimuseunest, kuhu teda raske teoorjuseaeg oli suigutanud, ja hakkas laulust enesele jälle ammutma elurõõmu ja elujulgust, unustades möödunud raske aja raskeid elamusi. Helisema löid laulud, mis olid olnud esimese laulupeo eeskavas, samuti laulud teise laulupeo eeskavast ja seisnud Kuhlbari raamatus. „Vastse laulo ja kannel“, „Laulik koolis ja kodus“, „Vanemuine ehk neljakordne Laululõng“ jne.

Eriti heledasti laulsid lapsed; igal pool küla karjamaal leelotati lustlikult ja vahelduvalt. Lauldi vanu rahvalaule ja nende kõrval uusi koolis ning kooris õpitud laule. Kõlasid laulud nagu:

„Tule, tule, tuulekene,
vii minu kandle häälekene
rõõmsa rahva ridadesse,
lustiliste laua taha...“ jne.

Siis:

„Vii vihma Virumaale,
aja hange Harjumaale,
saada sadu Saaremaale...“ ja
„Hüüavad pasunad,
tõuske üles, magajad...“ ja
„Heinale, heinale, kullale...“

Siis jälle kõlasid isamaalaulud:

„Sind surmani küll tahan
ma kalliks pidada,
mu õitsev Eesti rada,
mu ilus isamaa...“ ja
„Kui Kungla rahvas kuldsel a'al
kord istus maha sööma...“ jne.

Laulu kõrval ja ühtlasi temaga hakkas rahvas ärkama iseteadvus ja arusaamine, et ei ole enam kubjakepp kuningas ja kiltri käsi kibedust sünnitamas, ja selg, mis oli pidanud vägivalla ees sageli küürutama, sirgus.

Siit on pärit minugi huvi ja armastus laulu vastu, mis on minu lemmik olnud kõigel mu pikal eluajal ja mida ma alati anduvalt olen harrastanud. Seal Pühaste koolimajas ning karjamaal imbus ta mulle veresse ja hakkas seal lööma laineid. See karjamaa ja Üstevati sild, mida ma oma lauludes nii mõnigikord olen meele tuletanud, veel ehk mäletavad, ja männik ta kõrval ehk veel teab, kuidas seal laul omal ajal — enam kui

kuuskümmend aastat tagasi — helises ja huikas meie kolme suust, minu kahe õe ja minu suust. Unelm, mis ei haju!

Ütlesin eespool, et külarahva selg hakkas sirguma. Mitte ainult, et muutus nende mõtteilm, vaid muutus ka nende majanduslik seisukord. Mehed, kes aastail 1860 kuni 1865 mõisalt olid oma kehvad, väikesed talud päriks ostnud, muidugi võla peale ja väikese sissemaksu eest, ja kes 1863—1864 põua-aastate tagajärjel isegi kannatanud olid, tundsid oma talude põhjalikuma harimise tagajärjel — nüüd polnud ju enam vaja mõisale teopäevi teha ja enamikku oma jõust selleks kulutada — eneste aluspinda kõvenevat. Mured, millega küll oma ostuvõlgu tasuda, hakkasid vähenema, sest et põld nüüd soodsail aastail juba hakkas andma paremat sissetulekut. Eriti suurt abi hakkas neile pakkuma linakasvatus, sest et linahind tookord oli nii haruldaselt kõrge, nagu oleks helde Jumal ise tahtnud edasipüüdjat rahvast aidata. Mäletan, et minu isagi kord sai tervelt kolm kaalu linu müügile viia, ja linakaal maksis siis — 75 rubla. Viletsa koolikoha peal saada linade eest 225 rubla, see oli juba midagi, mis suutis olukorda parandada ja võis südant rõõmustada!

Arusaadav, et siis ka tuju ning helevus kõikjal muutus julgemaks ning rõõmsamaks. Paranes põllusaak, rohkenes heinasaak, kasvas kari, suurenes sõnnikuhulk, kasvas jõukus.

Abi andis ka niinimetatud voorivedu. Tookord puudusid kõikjal meie maal veel raudteed. Kõik kaup tuli vedada hobustega mööda maanteed. Kaupa veeti linnast linna ja maalt linna ning linnast maale ikka vaid hobustega. Nii tekkisid pikad veovoovid Tartu, Pärnu, Riiga, isegi Peterburisse. Mõni voor koosnes 10—20 hobusest ja vankrist, talvel lumeteega muidugi olid hobused rakendatud regede ette. Näiteks oli kaupmehel maal või linnas tagavaraks ostetud hulk linu või vilja ja linaseemneid. Kui tagavara koosnes juba kümnest või enamast koormast — koorma jaoks oli määratud 40 puuda — siis andis kaupmees voori kokkuseade mõne talumehe hoole ning see pidi siis koostama paraja voori, kus antud tähtajal pidi ilmuma koormaid peale võtma. Saanud koormad peale, mindi teele vooris. Kui oli jõutud sihtlinna ja seal koormad teatud kontorile ära antud, kes saadud kauba välismaale edasi toimetas, siis võeti samast linnast peale uus kaup, mis viidi tagasi kaupmehele, kes oli voori teele saatnud. Ja kui kaupa igakord tagasi tuua ei olnud, siis tuldi tühjalt tagasi. Sellased teekonnad võtsid linna kauguse järele nädal, kaks ja veel rohkemgi aega. Nimelt Riia ja Tartu vahemaa edas-tagasi käimine vajas üle kahe nädala, kuna näiteks Rõngu ja Pärnu vahemaa selleks umbes viis päeva või ka nädala nõudis. Raske oli see nii inimesele kui ka hobusele, aga kes sellest võis küsida. Raha oli vaja ja voorivedu andis raha. Harilikult oli igast talust korraka vooris üks mees kahe hobusega. Ja sellane viis tõi näiteks Rõngu ja Pärnu vahel hobuseomanikule kummagi hobuse pealt 5 rubla sisse. Selle tagajärjel läks õitsele hobustekasvatus. Neid peeti talus harilikult rohkem kui parajasti vaja. Sest tihti saadeti paar hobust Pärnu, Riiga, Tartu või mujale kaupa veda-

ma, ja koju pidi ometi jääma ka töö tarvis hobuseid. Nii hakkas külas raha ikka enam ja enam liiklema ning jõukus kasvama.

Ja kuna kasvas jõukus, siis kasvas ka huvi vaimutoidu järele. Hakati lugema raamatuid, tellima ajalehti. Kasutades seda ärganud huvi, hakkasid maal matkama rändraamatukaupmehed oma paunadega. Raamat hakkas teed leidma külla, silmaring muutus avaramaks, hingedes ärkas isu vaimuleiva järele, kuigi see oli puhta leiva kõrval esiotse pooleldi vaid haganaleib. Hariliku kõrtsiskäimise asemele astus nii mõneski talus juba tung sinna minna ja neid kohti ning talusid külastada, kus käis juba ajaleht või oli lugeda raamatuid. Hakati juba elavamalt osa võtma ka sellest elust, mis seisis ja liikles väljaspool oma kihelkonna ning maakonna, isegi väljaspool kodumaa ja vene riigi piire, ja millest ajaleht tõi teateid. Siin ja seal leidus taludes juba raamatuid, nagu „Maailm ja mõnda, mis seal sees leida on“, „Maa- ja Merrepildid“, „Kilplased“, „Koli-ramat“, „Eestirahva Ennemuistsed jutud“ jne., jne.

Kõrtsi mindi sel ajal mitte nii väga viina ja õlle pärast, vaid peamiselt seepärast, et kokku saada naabritega ja tuttavatega ning nõnda pisut oma vaba aega veeta. Puudusid sel ajal ju igasugused seltsimajad, nagu neid praegu peaaegu kõikjal leidub, ja kõrts oli siis vaid parimaks kohtamiskohaks. Kohtamiskohtadeks oli siis küll veel kirikuesine ja koolimaja, aga neis kohtades ei tahetud, oli nagu piimlik, kõigest rääkida, mis kellelgi seisis ning kipitas südame peal.

Hoolimata oma väiksusest, kasvasid mõned talud külas jõukaks, sest et iga sellane peremees oma talu oli hakanud põhjalikumalt harima ning väetama, aga ka teisi sissetulekuid oskas hankida, kes näiteks vooride vedu, kes linade paremat harimist. Nimetan siin neist Laksi talu omanikku Ants Ungerit, Miku talu peremeest Aadu Leesikut, Tepo talu peremeest Hendrik Valdmani, Kaarna talu peremeest Jaan Juntsi, Mulgi talu peremeest Jaan Puuseppa, Vuti talu peremeest Jakob Rooti jne., jne. Kõik need peremehed ja taluomanikud ja -ostjad on nüüd juba ammu surnud; surnud on mõned nende pärijaistki, aga talud elavad isegi jõukalt, sest isad on oma poegadele pärandanud ka oma visaduse ning tööinnu. Haridus on levinud ja nii mõnedki vanade peremeeste võsud on lõpetanud kesk- ja ülikooligi.

Külastades nüüd vanu sünnipaiga kohti, leian seal paljugi muutununa. Suured ümbruskonna metsad on tehtud hõredaks, osalt mahagi raiutud, maju on uuenud ja hulk juuregi ehitatud, vanad tuttavad on kadunud, enamasti välja rännanud sinna, kust enam tagasi-tulekut ei ole. Nooremad ja noored, keda siis veel ei olnudki, kui mina seal oma lapsepõlve aastaid veetsin, on nende asemele astunud ja mulle võõrad, nagu minagi neile olen võõras. Ainult nende näo järele võin ma veel mõistatada nende päritolu ja vanemaid. Näib, nagu olekski olnud minu lapsepõlv seal ilus unelm, mis nüüd on hajunud, kuid ometi on säilinud minu mälestuses nii püsivana ja ununematuna.

Purilennuasjandusest meil ja mujal

Käesolevaga alates hakkab „Kaitse Kodu!“ oma veergudel pidevalt tooma teateid ja kirjutusi purilennuasjandusest meil ja mujal.

Toimetus loodab, et selle kaudu veel rohkem elustub ja levib see praegu kaitseliidus uudisalana harrastatav huvitav tegevusala. Ühtlasi avaneb sellega võimalus kõigil asjast huvitatuil võtta sõna purilennu küsimuste üle.

KAITSELIIDU PURILENNUÜKSUSTE PEALIKUTE INFORMATSIOONIKURSUS

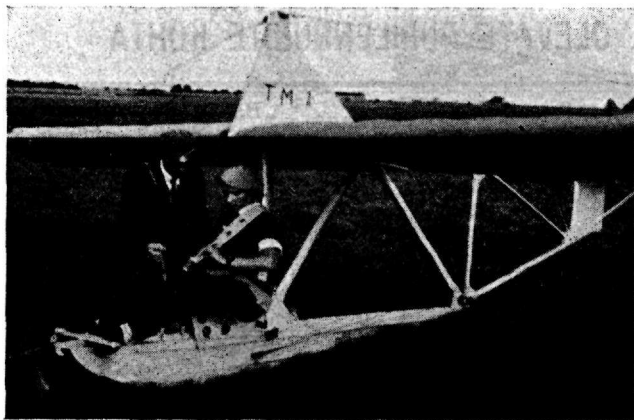
Kaitseliidu tegevusse on käesoleval tegevusaastal uue alana tulnud juure purilennuasjandus. Purilend on toonud suurt huvi ja uut tegevusvälja paljudele kaitseliitlasile ja isegi naiskodukaitse liikmeile. Lühikese aja jooksul on valminud malevais purilennukeid ja paljudele on tuntud „Kesavares“, „Taaralind“ ja „Kotkas“. Need on küll alles esimesed, kuid mitmed on juba valmis ja seni „ristimata“.

Esimeste purilennukite valmimisega on malevais teostatud ka juba purilennukursusi. Et purilennuasjanduse arenemisele panna õiged alused, anda tegevusele õige suund ja veel suuremat hoogu selle edaspidisele levikule ja arenemisele, selleks korraldas kaitseliidu peastaap purilennuüksuste pealikuile ja juhtivaike tegelasile Tallinnas, 16.—19. septembrini, kolmepäevase informatsioonikursuse. Lühiajalise kursuse õppekava sisaldas siis ka vastavalt kursuse üldees-

märgile vastavate küsimuste käsitlemist purilennuasjanduse alal. Kursuse alguseks, 16. septembril, kell 10.00, kogunes Tallinna maleva õppesaali 41 kaitseliitlast ja 2 naiskodukaitse liiget kursusest osa võtma. Üle ootuste suur osavõtjate arv ja osavõtjaid kõigist malevaist tõendas, et uus tegevusala köidab paljude huvi ja lubab eeldada edaspidi suurt ja intensiivset tegevust sel alal kaitseliidus. Kaitseliidu peastaabi ülema k. t. kolonel-leitnant A. Balder käsitles kaitseliidu purilennuüksuste organisatsiooni-küsimusi. Mõttevahetusel selle küsimuse üle selgus, et malevais on purilennuhuvilisist moodustatud purilennu-ringid ja -salgad. Need ei ole mitte kujunenud omaette majandus-administratiivüksustena, vaid ringide ja salkude kujunemine on arenenud selle järele, kui võrd leidub kohtadel kaitseliitlasi ja naiskodukaitse liikmeid, kellel on huvi ja tahtmist õppida purilendu. On tõenäo-

Kl. purilennuüksuste pealikute informatsioonikursusest osavõtjad

Tartu ringkonna naiskodukaitse liige Selma Neeme valmistumas stardile

line, et suuremais elukeskusis, ka malevais edaspidi, kujunevad omaette majandus-administratiivüksused purilendureist või purilendurite allosad olemasolevate üksuste juure.

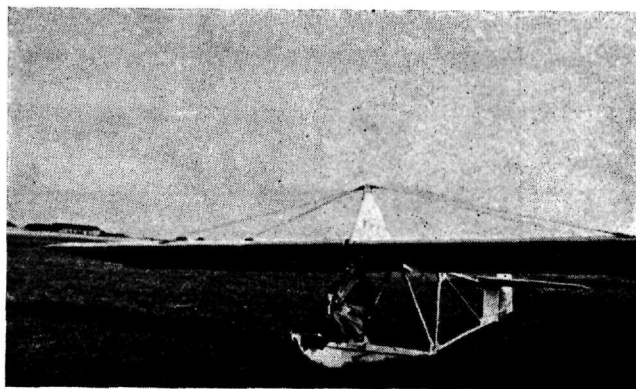
Huvitavaid mõtteid purilennu propagandaküsimuste üle esitasid oma ettekandes kursusest osavõtjaile Tallinna maleva purilennusalga kaitseliitlased, A. Jaosalu ja Veidenbaum. Hinnates purilendu kasvatuslikust seisukohast, võib kinnitada, et see süvendab eeskätt purilennu harjutusist osavõtjais omavaheolist pideva ja hoolsa koostöö tunnet, tugevat distsipliini, tahtejõudu ja püsivust. Purilend ise arendab aga veel julgust, kiiret otsustusvõimet ja muid voorusi. Peale puhtkasvatuslike momentide on purilennul oma kindel väärtus riigikaitse seisukohalt. Head purilendurid moodustavad kontingendi, millest võivad kujuneda lendurid riigikaitseteenistusse mootorlennukeile.

Huvitava mõttena tõsteti üles ka kaitseliidu purilendurite (resp. lendurite) vormi- ja eraldusmärkide küsimus. Üldine meeleolu ja poolehoid oli sinna poole, et vastavad purilennukatsed sooritanud kaitseliitlasile oleks määratud kindlaks sellekohane eraldusmärk, mida võiks kanda kaitseliidu vormi juures. Kahtlemata on sel märgil oma väärtus purilennu propagandavahendina.

Purilennu arenemiskäiku, purilendu teistes riikides, meil maksvaid purilennu määrusi ja juhtkirju tutvustas kursusest osavõtjaile teedeministeeriumi lennuasjanduse inspektori abi ja Tallinna maleva ins. E. Hansen. Viimase juhtimisel toimus ka purilennukite ehitustööde jälgimine õhu- ja gaasikaitse töökodades. Purilennukite konstruktsiooni- ja ehituse-küsimusi tutvustas ja selgitas ins. H. Tombach. Purilennu põhimõtteist ja väljaõppe praktilisest teostamisest andis juhatusi ja pildi Tallinna maleva purilennusalga pealik V. Rannaleet. Selle huvitavamaks osaks oli purilennu tegelikust õppusest osavõtmine Tallinna Ülemiste aerodroomil. Kuigi kursuse piiratud aeg ei võimaldanud kõigile osavõtjaile kaasa teha esimest starti, võis siiski igauks teha katseid purilennuki juhiste käsitamises ja tutvuda purilennu väljaõppe korraldamisega ja organiseerimisega. Ühtlasi selgus selle juu-

res, missugused abinõud, vahendid ja eeltingimused on selleks tarvilised, et purilennu väljaõppega ja harjutustega malevates alata.

See lühiajaline kursus saavutas kahtlemata oma eesmärgi. Ta pakkus eeskätt võimalusi kaitseliidu peastaabile tutvuda kaitseliidu purilennu seniste ja uute juhtidega, kes esimestena on asunud kaitseliidu purilennuasjanduse arendamisele. Kursusel käsitelimest leidnud küsimused ja alad ühtlasi aga selgitasid ja näitasid osavõtjaile, missuguse seisukorrani ja tagajärgedeni on meil tänapäeval jõudnud purilennuasjandus ja missugused edasiarenemise võimalused seisavad veel ees. Seejuures selgusid ja ilmnesid ka need raskused, mis kergivad esile seoses purilennu kui kaitseliidu uue tegevusala arendamisel. Purilennuks sobivate õppeväljakute (aerodroomide) leidmine, purilennukite ja nendega harjutamiseks tarviliste abinõude muretsemine ja purilennukite hoiukohtade soetamine on esimesed küsimused, mis tulevad lahendada, enne kui võib alata purilennu õppuste korraldamisega malevais. Kui siia juure arvata veel algajate poolt „komistused“ õhus ja nende võimalikud tagajärjed, siis on selge, et purilennuasjanduse üleriiklikuks ja edukaks arendamiseks on vaja eeskätt tunda siin esinevaid raskusi. On aga kindel, et kus neist kõigist saadakse üle, kus asja juure asutakse suure huvi ja arendatakse tegevust küllaldase plaanikindlusega ja visadusega, seal ilmnevad peagi ka sellele tegevusalale meie riigikaitse seisukohast tähelepanuväärsed tagajärjed. Purilennuasjanduse arengu eesmärgiks jääks mootorlennukite juhtide ettevalmistamine kaitseliidus ja mootorlennukite muretsemine kaitseliidule.

Start

Möödunud lühike tutvumiskursus andis küll osavõtjaile usu ja veene purilennu kasust ja võlust, kuid kaitseliidul on aga eeskätt tarvis inimesi, kes võiksid malevais juhatada ja teostada lennukite ehitamist, purilennu väljaõppe korraldamist ja juhtimist ning selleks vajalike vahendite ja abinõude käsitamist. Selle eesmärgiga seisab ees uus pikemaajalise kursuse korraldamine, mis peab andma kaitseliidule instruktooreid, kes võivad teadlikult ja asjatundlikult edasi arendada malevais tegevust purilennuasjanduse alal.

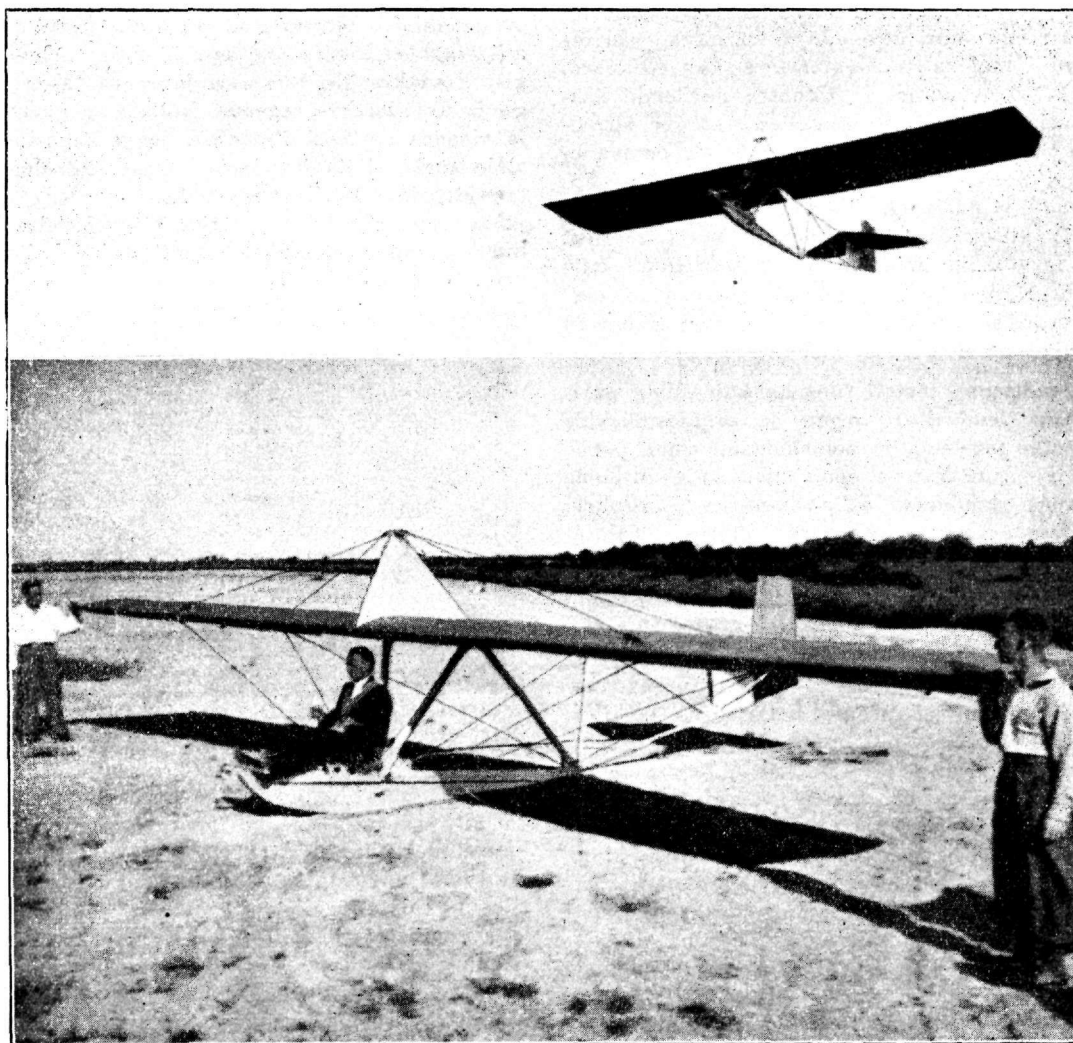
O. K.

ANDMEID EESTIS PRAEGU TARVITUSEL OLEVATE PURILENNUKITE KOHTA

Purilennuki tüüp ja liik	Mõõdu üksus	„Wrona-bis“ algajatele	„Zögling“ algajatele	„Hans Jakobs“ edasijõudnutele	„Komar“ kõrgeväärtuslik
Laius (tiibade pikkus)	m	9,2	10,0	12,6	15,8
Pikkus	m	5,6	5,6	7,4	6,7
Kõrgus	m	1,5	2,1	1,6	1,7
Kandepindala	rm	13,8	15,7	19,3	16,9
Tiiva külgede suhe	—	6,1	6,25	8,25	14,88
Tühikaal	kg	80	100	125	120
Kandepinna koormatus	kg/rm	11	11,5	10,6	11,5
Lauglemise nurga suhe	—	1:11	1:11	1:15	1:20
Minimaalne langemise kiirus	m/sek	1,2	1,2	0,9	0,66
Harilik lennu kiirus	km/t	—	46	49	—
Minimaalne lennu kiirus	km/t	45	—	—	38,6
Maksimaalne sleppimise kiirus	km/t	—	60	60	101

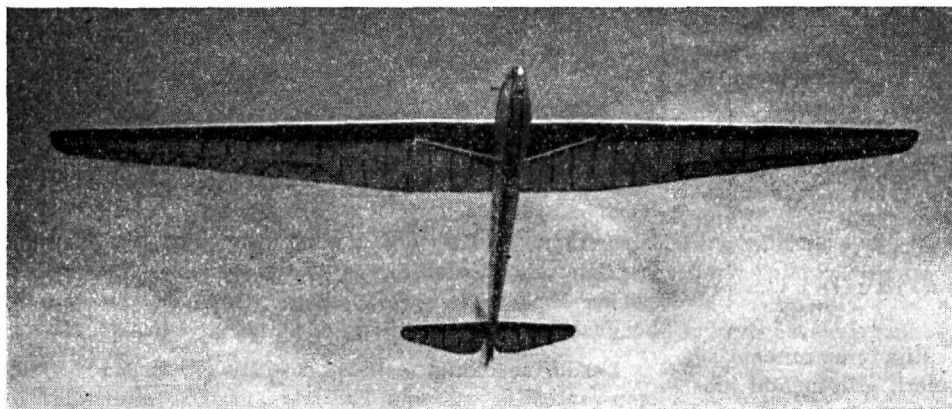
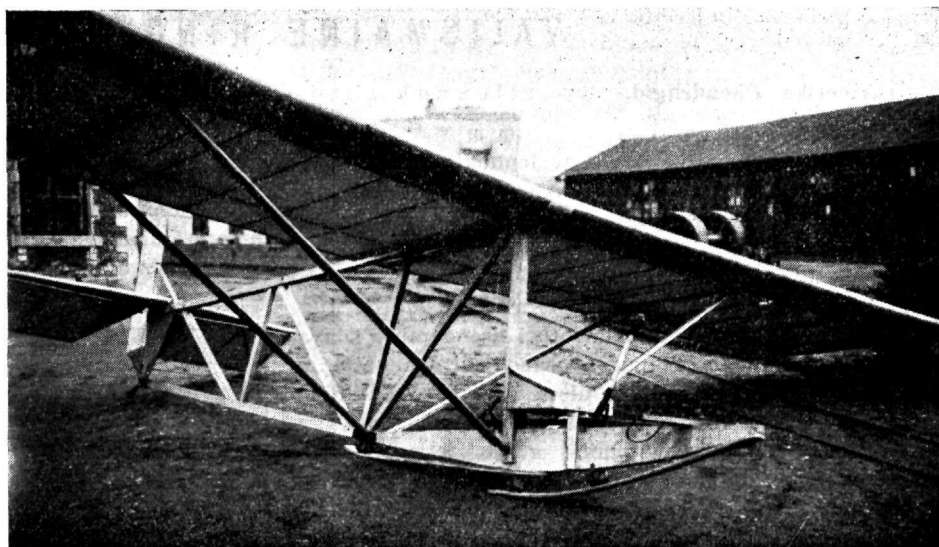
(tormise ilmaga)

Koostanud To.

Tallinna maleva purilennuk „Kotkas“, „Zögling“ tüüpi

EESTIS
TARVITATAVATE
PURILENNUKITE
TÜÜPE

Ülal:
„Wrona“ tüüpi puri-
lennuk

Kõrval:
E. Ö. G. L. purilennuk
„Sinilind“, „Komar“
tüüpi

„Hans Jakobs“ tüüpi
purilennuk, kuulub
Eestimaa Jahtklubile

VÄLISMAINE RINGVAADE

Ameerika Ühendriigid. Sportlennuk automootoriga.

Ameerika Ühendriikides asuv lennukite tehas Arrow Aircraft and Motors Corporation Lincolnis Nebraska osariigis on konstrueerinud sportlennuki, mille iseäralduseks on see, et sel ei ole jõuallikaks eriline lennukimootor, vaid tavaline automootor. Nimelt Ford V 8 automootor, missuguseid on liikvel ka Eestis. Kalli lennukimootori asendamine odava automootoriga on mõjutanud arusaadavalt lennuki hinda. Seeriaehituse juures ei ületavat selle müügihind 1500 dollarit (umbes 5500 eesti krooni), mis on väga odav. Mootori ümberasetamine autolt lennukile või ümberpöörduvalt ei nõudvat üle 2 tunni tööd. Mootori parandust võivad teostada, müües ka tagavaraosi, kõik Fordi esindajad üle maailma, mis hõlbustab selle lennuki ekspluateerimist.

Muide on tähendatud lennuki — Arrow F — lennuomadused ja ehitus võrdsed teiste heade sportlennukite omadega. Arrow F on madalpinnaliste tugevdega kaheistmeline lennuk. Istmed on kõrvuti. Tiib puust, kere terastorudest, mõlemad kaetud riidega. Lennuk on varustatud maabumisklappidega, rattapiduritega ja sabarattaga. Mootori jahutaja asetseb kere all. Mõõdud on järgmised: laius 9,8 m, pikkus 6,5 m, kõrgus 2,5 m, kandepindala 13,9 m². Täiskaal 680 kg. Maksimaalne kiirus 180 km/t, reisiikiirus 160 km/t, maabumiskiirus 65 km/t. Lagi 4900 m.

Läti. Riia trammiteenijad ehitasid purilennuki.

Läti ajakirjanduse teateil on Riia trammiteenijad käesoleval suvel ehitanud ühe plaaneri. Ehitustöid juhtis K. Kukainis Läti aeroklubist.

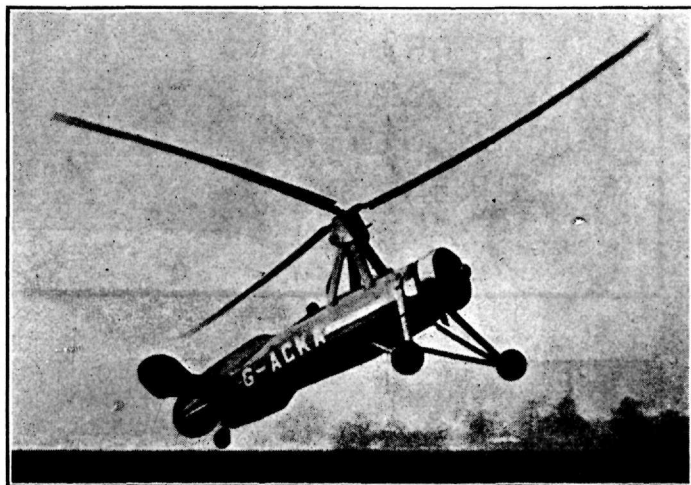

Leedu autožiiri Tallinnas

Leedu. Leedu aeroklubil on autožiiri.

Balti riikidest on Leedu esimene, kes endale on soetanud autožiiri lennuki. Viimane on eritiüpi õhusõiduk. Lennukist erineb ta sellega, et tal puuduvad tiivad. Viimaste aset täidab eriline 3 või 4 kitsast harust

koosnev tiivik, mis asetseb pealpool keret ja võib vabalt tiirelda vertikaalse telje ümber. Enne starti pannakse tiivik tiirlema sama mootori poolt, mis paneb tiirlema propellerigi. Kui tiiviku tiirlemise kiirus on küllalt suur, umbes 180 tiiru/min, siis lülitatakse tiiviku ja mootori ühendus välja ja tiiviku edaspidine keerlemine sünnib ainult veel autožiiri liikumise tuulest. Auto-

Inglise autožiiri startimas

žiiri omadusteks on lühike start ja maabumine peaaegu vertikaalselt väga väikeste kiiruste juures ja võimalus püsida õhus soovikorral peaaegu edasiliikumata, ainult kõrguse kaotusega.

Leedu aeroklubi esindajad demonstreerisid hiljuti oma autožiiri võimeid Tallinnas, nende siinviibimise ajal Tallinna Õhuasjanduse ühingu poolt korraldatud lennupäevast osavõtmise puhul. Seejuures võis veenduda, et autožiiri vajab vaigse ilmaga stardiks umbes 20 meetrit ja maabumiseks 2—3 meetrit jooksu. Helsingis viibimise ajal maabus sama autožiiri ühele linnas asetsevale jalgpalliväljale, mis oli igalt poolt ümbritsetud majadest. Pärastpoole autožiiri startis ka samalt väljalt. Leedu autožiiri võib arendada maksimaalselt 185 km/t kiirust.

Oma autožiiri ostis Leedu aeroklubi Inglismaalt käesoleva aasta kevadel. Säärase õhusõiduki hinnaks on umbes 22.000 eesti krooni.

Poola. Statistilisi andmeid Poola purilennu kohta.

Ajakirja „Skrzydłata Polska“ andmeil on praegu Poolas 99 purilennuringi. Viimaseil on umbes 10.000 liiget, neist üle 1300 on juba purilendurid. Suurim osa ringidest, nimelt 70, on organiseeritud kas L. O. P. P. (Poola õhu- ja gaasikaitse liit) või kaitseliidu või skautide juures. Purilennuvälju on 33, pealeselle toimuvad purilennud veel 11 aerodroomil. C-liigi katseid on või-

malik sooritada 4 purilennuväljal, ülejäänud purilennuväljad võimaldavad teostada väljaõpet ainult kuni B-liigini.

Selle aasta alul oli Poolal 958 A- ja B-liigi purilendurit, 233 C-liigi purilendurit ning 4 D-liigi purilendurit. Samal ajal oli Poolas 145 purilennukit.

Saksa. Lend inimjõul.

Saksamaal on teatavasti viimaseil aastail pöördud suurt tähelepanu inimjõul lendamise probleemi lahendamisele. Polütehniline selts Frankfurdis Maini ääres määras mõne aja eest 5000 riigimarga (umbes 7000 eesti krooni) suuruse auhinna lennukile, mis suudab startida ja lennata edas-tagasi 500 m pikkuse maa (tähendab kokku 1 km) ainuüksi inimjõul. 29. ja 30. augustil k. a. toimusid Frankfurdis Maini ääres inimjõuga lendamiskatsed lennukil, mis on eriliselt seks otsarbeits konstrueeritud saksa inseneride Hässleri ja Villingeri poolt. Masin meenutab üldjoontes kõrgeväärtuslikku purilennukit. Selle tühikaal on ainult umbes 50 kg, lennuki kerele asetatud tiiva kogupikkus 13,5 m. Propeller asetseb pealpool tiiba; lendur paneb selle keerlema jalgadega vastava ülekande kaudu.

Start teostub katapultdiga. Lennuki nina külge on kinnitatud kaheharuline kummikõis, nagu neid tarvatakse purilennuki stardiks. Kummikõis tõmmatakse pinguli ja otsad kinnitatakse maa sisse löödud vaierite külge. Lennuki saba on oma poolt ka seotud lennuki taga asetseva vaieri külge. Kui lendur tahab alustada lendu, vabastab ta lennuki saba erilise päästemehhanismi kaudu. Lennuk tõuseb õhku ja lennuki ninas asetsev eriline seadeldis rullib kummikõie üles. Nii et vastandina purilennukile, mille küljest kummikõis kukub alla niipea kui purilennuk on tõusnud õhku, võtab ülal-

kirjeldatud lennuk oma stardiseadeldise endaga kaasa. Kummikõie pinge on küllaldane, et lennuk võiks sooritada ilma ühegi teise jõukulutuseta 20—30-m lennu.

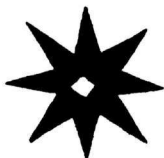
Purilendur D ü n n b e i l, kes teostas ülalmainitud katsed, saavutas parima tagajärjena 235-m lennu umbes 1 m kõrgusel maapinnast. Kuigi saavutus ei vasta Frankfurdi polütehnilise seltsi poolt ülesseatud tingimustele, otsustas viimane siiski määrata konstruktoreile ja lendurile 3000 riigimarga (umbes 4200 eesti krooni) suuruse ergutusauhinna, millele Saksa lennuspordi liit on kuuldavasti määranud lisaks niisama suure ergutuse.

Kuna Saksamaal on praegu ehitamisel mitu teist lennukit, mille jõuallikaks on ette nähtud inimese lihaste jõud, siis arvatavasti toob lähem tulevik palju uudiseid sel alal.

Soome. Soome purilennu rekord püstitatud Poolas.

Soomlane A i m o S i r o püstitas 28. juulil k. a. Poola purilennukoolis B e z m i e c h o w a ' s Soome purilennu rekordi kestuses ja kõrguses. Nimelt püsis ta õhus vahet pidamata 5 tundi 39 minutit, olles suurima kõrgusena saavutanud 595 meetrit pealpool stardikohta.

Seda lendu sooritas ta „K o m a r“- tüüpi purilennukil, milline ka meil on tuntud. Nimelt on Eesti Õhu- ja Gaasikaitse Liidu kõrgeväärtuslik purilennuk „Sini- lind“ „K o m a r“-tüüpi. Kuna B e z m i e c h o w a purilennukool asub mägisel maastikus, siis arvatavasti kasutas Siro oma rekordi püstitamiseks n. n. staatilisi tõusvaid õhuvoole, missugused tekivad tuulise ilmaga mäenõlvakuil. (Teade Soome rekordi püstitamisest ilmus Poola lennuasjanduse ajakirjas „Skrzydlaty Polska“ nr. 8.)

Järgmine «Kaitse Kodu!» № 19/20 ilmub 14. oktoobril k. a.
meie ajakirja

10-aastase juubeli kaksik-erinumbrina

Õune lahing

Katkend mälestusist

Pime on septembrikuu öö... Asume pealegi suures tihedas metsas. Sabistab aeg-ajalt peenikest vihma. Asusime siia alles eelmise päeva hommikul. Nõrgad okastraadi read on ainsaks kaitseks ees. Kaevikuid õieti ei olegi.

Kuskil üsna lähedal on vaenlase kaevikud. Tugevasti kindlustatud. See on nende teine kindlustatud vöö. Surusime nad eelmistest välja. Palavliku kiirusega ehitame endile kaitset.

Ootasime terve päeva vasturünnakut... Kuid asjatult.

Ootamine närveerib veel enam... Ootad, tead, et iga silmapilk peab algama sakslaste rünnak.

Kuid ei! Mida nad veel kavatsevad?... käivad mõtled.

Oleme teinud endi kaitseks mis vähegi võimalik. Kell on juba 12. Seega südaöö. Nüüd võib vist pisut puhata.

Kuuseokstest valmistatud onnis vilgub häbelikult küünal. Siin on kompanii staap. Ohvitserid, telefonistid, velsker, käskjalad... Kõik segamini.

Kõigilt on langenud mingi raske, painajalik tunne. Ei ole vist karta ootamatut vaenlase pealetungi, vähimalt mitte praegu.

Kuulen, kui algab telefonistide omavaheline näaklemine:

„Sa igavene tobu,“ näägutab meie telefonist oma ametvenda, kuskil kaugemal rinde lõikest.

„Sa ei tea üldse, mis tähendab olla telefonistiks eesliinil, on sul aimu korralikust lahingust?“

Vastus on nähtavasti rahuldav ja mees sõnab:

„No jah! Pea siis meeles!“

Kuulen seda läbi une, olen suikumas. Väsimus on suur, paar päeva on kestnud vihased lahingud, palju maad on läbi tallatud... palju pingutavaid ja erutavaid momente...

Piik, piik! algab telefon oma laulu... see kuulub küll imekaugelt... ei tahaks nagu üldse kuulata.

Kuid instinkt sunnib virguma:

„Teie ausus!“ sosistab telefonist. „Teiega soovitakse kõneleda vasemalt tiivalt.“

„Kuulen! Mis on?“ hüüan telefonitorusse.

„Siin räägib lipnik S. Teate, sakslaste pool on nagu midagi lahti. On kuulda müdinat, raua, relvade kõlinat! Ei tea, ehk tulevad peale?“

„Kõik on võimalik. Saatke luure välja. Teadustan staapi ja tulen ka kohe kaevikusse.“

Kaevikuid kui sarnaseid ei olnud õieti olemaski, olid ainult mätastest, kottidest, okstest varjundid, kus end põlvili või pikali võis varjata vaenlase kuulide eest. Vihma kaitseks olid nad kaetud osalt kuuseokstega.

Aeg-ajalt kergivad valgusturaketid õhku, muutes ümbruskonna valgeks.

Keegi ei ole veel pannud tähele midagi erilist. Kõik on vaikne. Ainult vihm sahiseb ühetooniliselt...

Sõdurid, märjad, roidunud, on järsku muutunud erksaks. Valvepostilt hiilib käskjalg ja teatab:

„Tõesti, metsa all nagu liiguks keegi!“

Kõigi silmad otse puurivad pimedusse. Kõrvad püüavad ahnelt iga häält.

Tunnen, kuidas süda taob nagu vasar metsikult! Ootamine on liig närvepingutav.

Möödub pool tundi, tund... ei midagi!

Luuremeeskond pöördub tagasi: nagu oleks sakslaste pool märgata elevust, aga erilist ei ole näha ega tähele panna!

Lihtsalt ülipingutatud närvide mõjul see kartus! Rahuneme. Pöördume onni tagasi.

Tekib mõnus ja hubane tunne. Saab ehk pisut puhata...

Ta-ta-ta-taa! kõlab järsku läbi öise vaikuse kuulipilduja, mille sekka kajavad püsside laksatused.

„Sakslased ilmusid meie vasaktiiva ette,“ selektab telefonis hää!l!

„Kuidas, vaevalt pool tundi tagasi ei olnud midagi märgata?!“

„Nüüd aga on!“

„Ilus, pole midagi teha. Võtame nad siis vastu!“

Näen imestades, kuidas telefonist ja isegi kompanii veltveebel, vana, kogenud lahingumees, väriseb, nagu raputasid teda külmavärinad. Eneselgi on niisugune imelik tunne.

„Kurat,“ uriseb veltveebel, „näe, raputama paneb, tuleb palav saun. Üle terve kompaniirinde on läinud juba möll lahti.“

Tormame välja. Paar, kolm hüpset, ja oleme kaevikus.

Raketid muudavad kottpimedada öö valgeks. Metsa all liiguvad hallid kogud, kes end raketi paukudes heidavad kiiresti pikali. Nagu parmud vinguvad, plaksatavad ja kaovad pimedusse kuulid. Vaenlase pool alustab laskmist üks kuulipilduja, siis teine, kolmas, neljas...

See ei tähenda head! Tugevad jõud tungivad peale — luurel ei oleks kaasas nii palju kuulipildujaid.

Ka meie omad algavad hävitustööd!

Püssid, need hauguvad vahetpidamata, nagu oleks järsku tuhat tünderseppa, katlameistrit hakanud taguma oma vasaratega.

Raksatades, vilistades langevad granaadid vaenlase ridadesse! Sakslased kannavad oma suurtükikivile meie seljatagusele. Vägisi, vägisi rühivad need surmapõlgmatud hallid kogud meile lähemale.

On pääsnud juba välja meie suurtükikivide vööst!

„Andke edasi! Valmis olla tääkidega pealeminekuks! Patareidele teatada! Raketid.

Hurraa!“

Ähmases valguses vilksatavad hallid kogud, kargavad üles, tormavad tääke ees hoides vaenlasele vastu. See rünnak tuli vaenlasele ootamatult.

Ta kohmetab... Juba puurib mõnigi vahe tääk inimkehha... Meeleheitlikud karjatused; käsigranaadi plahvatused... ebamäärane müdin ja... vaenlane taandub!

Esimene rünnak on löödud tagasi. Kaotused on väikesed — ainult mõni surnu ja haavatu.

„Tagasi kaevikuisse! Haavatud kaasa võtta!“ kõlab käsklus.

Esimene rünnak täägivõitlusega tagasi visatud.

„Padroneid on vaja tuua juure! Saatke padroneid!“ räägib telefon rügemendi staapi.

Vahepeal on alanud tulevahetus, mis üha paisub. Nähtavasti üritatakse korrata rünnakut.

Metsaveerul keeb juba maruline lahing.

Püsside rauad on kuumad, ei tulised. Meie kaks truud abilist „Maximi“ on vaenlane külvanud üle määratu hulga kuulidega. Vesi lausa keeb raua ümber.

„Andke, pargeli pihta, kiiresti vett!“

„Tagavara raud!“

„Linte, linte, ruttu!“

Need on ainukesed sõnad, mis kostavad kuulipilduja jate juurest.

Siin-seal hoigab haavatu, seal vajub kõssi ja vaikib jäävalt keegi... Ei lahingus, ägedas lahingus tunta hirmu, ei kartust paratamatuse ees. Kellele on

määratud langeda, kes peab lahkuma haavatuna siit põrgust, on saatuse otsustada.

Seni kui on elu, on kõigil ainult üks siht:

Paisata vaenlane tagasi, sest see on pääsimine...

Juba kolmas vaenlase rünnak on tääkidega löödud tagasi. Ei näi seegi veel olevat viimne.

Varust tuleb toetust. Tuleb padroneid. Julgusetunne asub rindu. Pisut segatud ka võidurõõmuga — ei saanud meid võita, surmata!

Kuulipilduja on vait. Hõre püssituli hakkab aga jälle muutuma järjest tihedamaks. Vaenlane üritab nähtavasti uut pealetungi.

Varsti ei saa enam üldse eraldada üksikuid pauke. Nad sulavad kokku üheks võimsaks kajaks. Kõlab nagu lakkamatu piksekärgatuste mürin. Taevaalune kumab nagu hiiglatulekahju. See paistab ja kostab kümnete kilomeetrite taha. Looduse kuningas heitleb endaga. Inimene, verejanuline, kes hävitab kõiki, heitleb iseendaga.

Ikka sagedamaks muutub kuulide vihin. Sattudes puudesse laksatavad kuulid vahete-vahel imelikult, tekitavad sinakaid tulukesi. Varem ei olnud seda määrgata. Lõhkevad kuulid!

Imelik raskus vajutab kõhtu! Nagu vihase karu ümin käib läbi sõdurite ridadest.

„See on alatus, häbematus!“ tahaks karjuda. Ei ole teie ausad mängus, miks peaksime seda olema meie?! Siin-seal lõigatakse traadikäärdega kuulidel otsi...

— Silm silma, hammas hamba vastu! —

Hommik läheneb. Silmad hakkavad seletama meie poole liikuvaid sakslaste ridu.

Algab viimne, kõige ägedam heitlus. Veel kord puurivad täägid inimlihasse... ja vaenlane lüüakse tagasi! Taganeb täiesti paanikas, jättes maha kuulipildujaid ja varustust.

Terve ümbrus on kaetud mingi halli vinega, see on püssirohusuits!

Sidumisepunkt — palju, palju on siin inimese piinu ja vaevu! Tuuakse parajasti sõdur, kellel lõhkekuul on purustanud mõlemad jalad. Põlve juurest on kuul joosnud sisse, mida määrgib väike augukene, kuid väljatulekukoht — see polegi koht, pool jalga on lihtsalt kistud ära...

Verelõhn, segatud püssirohusuitsuga, on masendav, paneb vana lahingumehegi südame pöörutama.

Palju inimelusid on maksnud see öö! Terve metsaalune on kaetud vaenlase laipadega. Ja meiegi ridades on surm nõudnud rohkesti ohvreid.

Ja ainult ühe metsaveeru pärast!

A. H.

Raamatu-aasta puhul soovitame

*Ülevaade
Eesti Vabadussõjast
1918—1920.*

Koostanud kolonel Jaan Maide.

488-leheküljeline heal paberil, 19 selgitava skeemiga varustatud raamat annab täielise ülevaate meie riigi tekkimisloo heroilisemast ajajärgust, käsitades üksikasjaliselt Vabadussõja tähtsaimat tegevusala — laßingtegevust.

Raamat on saadaval suuremates raamatukauplustes, kaitseliidu malevate staapides ja kaitseliiflaste tarvete laos.

Hind Kr. 3.50.